

REFAH DEVLETİ UYGULAMALARININ DEĞİŞEN PERSPEKTİFİNDE 2000 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE’DE KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tufan BÜYÜKCAN¹

Mustafa BİÇER²

1. GİRİŞ

1980 sonrası neoliberal politikalarla birlikte eğitime ilişkin kamu harcamalarında iki temel değişiklik dikkati çekmektedir. Birincisi, eğitimin kamusalılığı tartışma konusu yapılmış, eğitim daha ziyade yarı kamusal bir mal/hizmet olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım eğitimden yararlananların da sunulan bu hizmetin finansmanına katılmaları gerektiği argümanının dayanak noktasıdır. İkincisi devletin ekonomideki payını azaltmak, kamu harcamalarında kaynak rasyonalizasyonu sağlamak ve hesap verilebilirliği ve şeffaflığı artırmak düşüncesiyle eğitimin özelleştirilmesinin desteklenmesi ve eğitimde özel sektörün payının artırılmasına dönük politik tedbirler ile kamu özel ortaklıklarının artırılmasına dönük politik kararların alınmasıdır. Bu iki değişiklik eğitim harcamalarının miktar ve içeriği üzerinde de etkili olmaktadır. 1997 yılındaki 8 yıllık temel eğitim reformuyla birlikte Türkiye’de eğitim harcamaları genel olarak bir artış eğilimi göstermiş, eğitim harcamaları oransal olarak bütçenin en büyük kalemi haline gelmişti. Ancak bu süreçte hem okullaşma oranlarının sürekli artması, hem de zorunlu eğitimin 8 yıldan 12 yıla çıkarılmasıyla eğitim harcamalarındaki artış oranı, özellikle eğitim yatırımları bağlamında, ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Türkiye’nin kamusal eğitim harcamaları, halen öğrenci başına eğitim harcaması ve eğitim harcamalarının GSYH’ya oranı açısından OECD ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

Temelde eğitim harcamalarının büyüme ile ilişkilendirilmesi, eğitim harcamaları ile eğitimde nitelik artışı arasında optimal bir ilişki kurulması ve eğitim harcamalarının uzun vadeli bir sürecin parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğitimde niteliğin artması açısından temel göstergelerden biri olan eğitime ilişkin yatırım harcamalarının oranının toplam eğitim harcamaları içerisindeki oranının artmadığı görülmektedir. Eğitimde niteliğin artırılmamış olması Türkiye’nin uluslararası karşılaştırmalarda sıklıkla kullanılan bir nitelik göstergesi olan ve ülkelerin eğitim sistemlerinin çıktılarını ölçme amacıyla kullanılan PISA sınavlarında benzer gelir seviyesindeki ülkelere göre daha kötü bir performans sergilemesine neden olmaktadır. Orta gelir tuzağını aşmış ülkeler içerisinde Hong Kong, İrlanda, Japonya, Kore, Singapur, İspanya ve Tayvan gibi eğitimde uluslararası bir gösterge olan PISA’da yüksek performans gösteren ülkelerin bulunması, bunun tesadüf olmadığını düşündürmektedir.

¹ TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Yasama Uzmanı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Doktora Programı Öğrencisi. **İletişim Bil: 505 229 3706; tbuyukcan@tbmm.gov.tr.**

² TBMM Kanunlar Ve Kararlar Başkanlığı, Yasama Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Ekonomisi Doktora Programı Öğrencisi. **İletişim Bil: 505 212 4297, mustafabicer@tbmm.gov.tr,**

Bu çalışmada: Refah devleti uygulamalarının değişen perspektifinde; 1980 sonrasında kamu müdahalesi anlayışındaki dönüşümün, 2000 sonrasında kamu eğitim harcamaları üzerindeki etkisi ve bu sürecin ekonomipolitik analizi amaçlanmaktadır.

2. 1980 SONRASI DEĞİŞEN REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI

2.1. Müdahaleci Devlet Yaklaşımı: Refah Devletinde Kamu Hizmeti Sunumu

Müdahaleci devlet yaklaşımının kuramsal temelini teşkil eden Keynesyen görüşe dayanan müdahaleci politikalar; 1929 yılında Büyük Ekonomik Buhranın ortaya çıkması ile birlikte, klasik iktisadi düşüncenin önermelerinin ve temel yaklaşımlarının ekonomik sorunların çözümünde yetersiz kalması sonucu gündeme gelmiştir. Keynes büyük bunalım sürerken 1936 yılında yazdığı “Genel Teori” adlı yapıtında, liberal ekonomik görüşleri benimsemekle birlikte, klasik ekonomik görüşlerden farklı olarak piyasa başarısızlıklarının ortaya çıkabileceğivarsayımıyla devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunmuştur (Sönmez, 1987:265). Bu anlamda, maliye ve para politikası ile tüketim ve yatırım harcamalarını etkileyerek işsizlikle mücadeleyi öne çıkaran Keynesyen politikalar, toplam talep yönetimi ile aynı anlamda kullanılan maliye politikası ile ekonominin düzenlenmesi (Arestis vd.;1997:1) olarak şekillenmiştir.

Keynesçilik, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin “karma ekonomisinin” ideolojik bir terimi haline gelmiş (Lapavitsas, 2008:64) ve 1945-70 arasında, devlet, Keynesyen bir tarzda ekonomiyle güçlü bir ilişki kurmuş, gelir dağılımının iyileştirilmesine dönük sosyal politikaların hayata geçirilmesi sayesinde refah devleti olarak adlandırılan sistem ortaya çıkmıştır. Devleti piyasa mekanizmasının işlemesini sağlayacak bir aktör durumuna getiren Keynesyen ekonomi politikaları; iktisat yazınında “karma ekonomiye dayalı refah devleti” veya “refah devleti kapitalizmi” veya “keynesyen refah devleti” veya “sosyal refah devleti” kavramları ile tanımlanmıştır. Refah devleti, kamu hizmetlerinin sunumunda; klasik devlet görevlerinin yanı sıra toplumun sosyal ihtiyaçlarını ön plana alarak kamu hizmetlerini üretmeye öncelik veren bir anlayış benimsemiştir (Tokatlıoğlu, 2005:35). Bu dönemde, devletin ekonomik faaliyetlerini dönüştürmek, etkilemek, piyasaları yönlendirmek ve kontrol etmek için önemli mekanizmalar oluşturulmuştur. 1960’lı yıllarda, gelişmiş batı ülkelerinin (ABD hariç) birçoğu, değişen oranlarda bir kamu girişimi sektörü geliştirmiştir (Pierson, 2000:157).

1960’lı yıllarda refah devleti uygulamaları ile hükümet harcamalarının GSYH içindeki payı sürekli artarken ekonominin üretken kapasitesinin önemli bir kısmı kamu mülkiyeti haline gelmiştir. Dahası, sağlık, işsizlik yardımları, eğitim ve konutla ilgili kapsamlı refah sağlayıcı sistemler oluşturulmuştur (Lapavitsas,2008: 64). Refah devleti ile öne çıkan, eğitim, sağlık hizmetlerini ücretsiz olarak sunan,tam istihdamı sağlamaya yönelik tedbirler alan, iktisadi büyüme ile artan gelirin yeniden bölüştürülmesine yönelik sosyal politikaları yürüten devlet modeli dünyada yayılmıştır (Mac Gregor, 2008:237).

Refah devleti politikalarının uygulandığı ilk yirmi beş yıl, iktisat tarihinin daha önceki dönemlerinden esaslı bir biçimde farklılaşmıştır. Bu dönemde, gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomileri, daha önce hiç yaşanmamış olan uzunca bir refah dönemi içine girerek hızlı büyümüştür. Bu büyüme, pek çok ülkede, hemen hemen tam istihdam ile birlikte gerçekleşmiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde

(Fransa, Almanya, Japonya, Hollanda ve İngiltere) GSYH’de kaydedilen artışlar, 1870-1913 arasında yıllık ortalama %2,2, 1914-1950 arasında %1,7 ve 1951-1973 arasında ise % 5,6 oranında gerçekleşmiştir (Berger;2000:127-128). GSYH’daki bu gelişme, sosyal harcamalarda da önemli artışa neden olmuştur. 1900’de sosyal harcamalar hiçbir Avrupa devletinde GSYH’nın %3’ünü bulmazken, 1940’da neredeyse tüm Avrupa devletleri GSYH’nın % 5’i oranında sosyal harcama düzeylerine ulaşmıştır. 1950 ve 1960 larda ise bu oran %10-20 düzeylerine erişmiştir (Pierson;2000:93-94).

Sosyal harcamalardaki artışa paralel olarak gelişmiş ülkelerde kamu harcamaları da artış trendine girmiştir. Örneğin Fransa’da kamu harcamalarının GSYH’ya oranı 1960’dan 1980’e %34.6’dan %56.7’ye çıkmıştır. Bu oranlar, İtalya ve ABD’de sırasıyla, %36.1’den %53.7’ye ve %27.6’dan %37.6 yükselmiştir (Musgrave ve Musgrave, 1989:121). Kamu harcamalarındaki bu artışlar başlangıçta vergi gelirlerindeki artışla finansa edilmiş, ancak vergi gelirlerindeki artışın yetersiz kalması nedeniyle 1970’den sonra borçlanma ile karşılanmaya başlanmıştır. Örneğin 1965 yılında Almanya’da kamu borcunun GSYH’ye oranı %17.3 iken, bu oran 1975 yılında %25.1’e düzeyine çıkmıştır (Alesina vd.,1999:28).

Keynesyen iktisat politikalarının uygulanmasında; yüksek üretim ve istihdam düzeyine ulaşılmasında ve sürdürülmesinde, bütçenin temel ekonomi politikası aracı olarak görülmesi (Buchanan ve Wagner, 2000:96), bütçe açıklarına ve kamu borçlarında kalıcı artışlara neden olmuştur. 1970’den sonra enflasyon, bütçe açığı ve ödemeler dengesi sorunu ile birlikte yaşanan ekonomik kriz, Keynesyen refah devletinin finansman yöntemlerinden kaynaklanan sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, bu tarihten sonra kamu borcundaki artışı durduracak ve kamu harcamalarını kontrol altına alacak politika arayışları gündeme gelmiştir. Liberal iktisatçıların/politikacıların dahi sahiplendiği Keynesçi politikaların, yaşanan ekonomik krizin niteliği gereği teorik-teknik olarak mümkün ve politik olarak da uygulanabilir olmaktan çıkması karşısında gözden düşmesi, onun siyasal örgütlenme biçimi olarak sosyal liberal demokrasinin kurumları ve kurulu düzenin tüm formlarının yeniden yapılanmasını gündeme getirmiştir. Bir iktisat politikası tasarımı olarak Keynesçiliğe ve onun aracılığı ile yönlendirilen sınıflararası uzlaşma ve refah toplumu projesine bağlanan umutların zayıfladığı bu dönemde (Eser, 1997:132) yeni bir tür sağ yükseliş olarak adlandırılan (Eser, 1997:132-133) neoliberal politikalar gündeme gelmiştir. Kamu kesiminin küçültülmesi gerektiğini ileri süren bu neoliberal yaklaşımların; Arz-Yönlü İktisat, Parasalcılık, Rasyonel Beklentiler ve anayasal iktisat etrafında şekillendiği söylenebilir.

Yaşanan mali krizin kaynağı olarak refah devleti uygulamalarını gösteren Neoklasik iktisatçılar, devletin ekonomiye müdahalesini sınırlamaya ve minimal devleti savunan, neoliberal olarak adlandırılan politikaları savunmuşlardır.

1980’lere damgasını vuran yeni sağ yaklaşımla gündeme gelen en önemli dönüşüm, ticari serbestleşme ve rekabet (serbest piyasa ekonomisi, vergilerin kısılması), kamu müdahalesinin kapsamının daraltılması (sosyal harcamaların kısılması) ve özelleştirme alanlarında yaşanmıştır. Bu dönemde; kamu müdahalesi anlamında, hiç kuşkusuz en önemli dönüşümlerden biri, özelleştirme uygulaması ile devlet-piyasa sınırlarının yeniden belirlenmesinde yaşanmıştır (Pierson, 2000:159).

2.2. Neoliberal Dönüşüm Çerçevesinde Eğitim Politikası ve Kamu Eğitim Hizmeti Sunumu

1980’li yıllarda devleti; sermaye birikimine ket vuran ve/veya piyasanın kendi kurallarına göre işlemlerini engelleyen, iş dünyasında yarattığı belirsizlikler sonucu kıt kaynakların verimli kullanılmasını zorlaştıran bir olumsuzluklar bütünü olarak (Yalman, 2006;36) ele alan neoliberal yaklaşım, devletin etkinlik alanını daraltmak yerine, devletin işlevlerini dönüştürmüştür. Neoliberal dönüşümün birinci aşaması olarak görülen bu dönemde; devlet piyasa odaklı yeni kural ve politikaları kapsayan düzenleme işlevlerini üstlenmiş, eski ulusal devletler düzenindeki “hakem” rolünü bir kenara bırakıp, giderek piyasa oyuncusu gibi davranmaya başlamıştır (Munck,2008:112). Devletin üstlendiği yeni işlevler, kamu hizmeti ve sosyal hizmet alanının kamu müdahalesine ve düzenlemesine kapatılması sonucunu doğurarak devletin kamu hizmeti ve sosyal hizmet alanındaki etkinliğini zayıflatmıştır. Bu dönüşüm ile devlet, büyüyen ulusal ve küresel sermaye lehine ekonomik ve finansal faaliyetler yürütmekte, bu sürecin hukuksal ve kurumsal altyapı ve çerçevesi de siyasal erk tarafından hazırlanmaktadır (Sönmez,2011: 1053).

Kapitalizmin işleyişi ile ilgili yeni kuralları ihtiva eden neoliberal politikalar ile yönetim anlayışının ülke ekonomileri açısından en önemli sonucu; küreselleşme sürecinin yarattığı rekabetçi ortama uyum sağlanması noktasında ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, temel ekonomik ve sosyal politikalar “rekabet gücünü arttırmak” amacı doğrultusunda şekillendirilmiştir. Bu çerçevede; kamu müdahalesi anlayışı değişirken, bu değişimin doğal uzantısı olarak kamu hizmeti tanımında, kapsamında ve niteliğinde değişim yaşanmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde devletin finansman ihtiyacı arttıkça (Tokathoğlu, 2005:111) sağlık, sosyal yardım ve hizmetler, eğitim, yükseköğrenim, belediye hizmetleri ve ulaştırma gibi kimi alanlar özel sektöre açılmıştır. Özel sektör kimi zaman taşeron olarak kimi zaman da hizmetin asıl sunucusu olarak ortaya çıkmıştır (Eser vd., 2011:211).

Gelişmekte olan ülkeler açısından eğitimin içeriğine ilişkin değişimler, kendine özgü bir dizi dışsal/müdahale sonucunda gerçekleşmiştir. Bu mekanizmalardan en önemlisi; IMF ve Dünya Bankası tarafından geliştirilen yapısal uyum programları (Structural Adjustment) ile gündeme gelmiştir. 1995’den itibaren de bu sürece Dünya Ticaret Örgütü ve GATS’ın (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) dahil olması ile tüm hizmet sektörleri ile birlikte eğitimde, piyasa kuralları çerçevesinde ticarete konu bir hizmet haline gelmiştir. Bir politik programdan çok bir dönüşüm süreci olan yapısal uyum programları, ekonomik ve sosyal yapısal dönüşümler yanında, eğitim bütçesinde kesintiler, eğitim hizmetinden yararlananlar tarafından ödenen harçların artırılması ve eğitim kurumlarındaki yapısal değişimleri kapsayan eğitim sistemine yönelik önerileri de kapsamaktaydı (Ilon, 1994:95).

Yapısal uyum politikalarının eğitim açısından en önemli boyutu, kamusal harcamaların kısılması yönündeki vurgu olmuştur. Eğitime yönelik kamu harcamalarının, özellikle üniversiteye yönelik harcamaların aşağıya çekilmesi yönündeki bu vurgu 80’li ve 90’lı yıllarda az gelişmiş ülkelerde, genelde kamu harcamalarında özelden ise eğitim harcamalarında bir düşüşe yol açmıştır. Eğitime yönelik kamu harcamalarındaki kısıtlamalar, beraberinde iki farklı olguyu gündeme getirmiştir. Bunlardan ilki eğitimin kalitesinin düşmesi, diğeri ise toplumsal statü ve güç ilişkilerinde egemenliği elinde tutmak isteyen ve bu isteği ekonomik donanımla yerine getiren toplumsal kesimlerin kendileri için daha kaliteli eğitim olanakları sağlayacak okullardan daha fazla yararlanmaları (Ercan, 1999:31-32) olmuştur.

3.TÜRKİYEDE EĞİTİM HARCAMALARI VE EĞİTİM POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

10. Kalkınma Planı 2015 Yılı Programında eğitim hizmetlerinin daha nitelikli, daha yaygın ve kolay ulaşılabilir sunulması konusunda önemli gelişmeler yaşandığı, bu kapsamda beşeri ve fiziksel altyapının iyileştirildiği, okullaşma oranlarının artırıldığı ve derslik başına düşen öğrenci sayısının önemli ölçüde azaldığı belirtilmiştir. Programda bu gelişmelerle birlikte eğitime erişimin artırılması ve eğitim kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyacının devam ettiği vurgulanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 80).

3.1. Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Genel Görünümü

Türkiye’de kamu harcamaları içindeki en büyük pay eğitime ayrılmaktadır. Eğitime ayrılan bütçenin GSYH ve kamu harcamaları içindeki oranı da düzenli olarak artmaktadır. Eğitim harcamaları artıyor olmasına rağmen; genç bir nüfusa sahip olunması, okullaşma oranlarının sürekli artıyor olması, zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması ve kaynak dağılımına ilişkin tercihler eğitime ilişkin sorunların tam anlamıyla giderilmesine engel olmaktadır.

Tablo 1. Kamu Eğitim Harcaması (2004-2015) (TL)

	MEB Ödeneği	YÖK+Üniversite	Toplam	Toplam Eğitim Bütçesinin Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçe Payı	Toplam Eğitim Bütçesinin GSYH Payı
2004	12 366 236 276	3 894 070 670	16 260 306 946	10,79	2,91
2005	14 835 422 184	5 218 467 000	20 053 889 184	12,85	3,09
2006	16 568 145 500	5 846 822 761	22 414 968 261	12,81	2,96
2007	21 355 634 000	6 586 692 000	27 942 326 000	13,63	3,31
2008	22 915 565 000	7 318 284 650	30 233 849 650	13,58	3,18
2009	27 446 778 095	8 772 719 225	36 219 497 320	13,81	3,8
2010	28 237 412 000	9 355 457 600	37 592 869 600	13,10	3,42
2011	34 112 163 000	11 503 927 500	45 616 090 500	14,59	3,52
2012	39 169 379 190	12 743 603 000	51 912 982 190	14,79	3,67
2013	47 496 378 650	15 227 760 500	62 724 139 150	15,52	4,02
2014	55 704 817 610	16 939 010 000	72 643 827 610	16,70	4,23
2015	62 000 248 000	18 493 252 000	80 493 500 000	17,02	4,14

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere kamu eğitim harcamalarının hem Merkezi Yönetim Bütçesi içindeki oranı hem de GSYH içindeki oranı önemli oranda artmıştır. 2004 yılında Merkezi Yönetim Bütçesi içinde MEB, YÖK ve üniversitelere ayrılan pay % 10,79 iken bu oran 2015 yılında % 17,02’ye yükselmiştir. Eğitim harcamasının GSYH’ye oranı ise % 2,91’den % 4,14’e çıkmıştır.

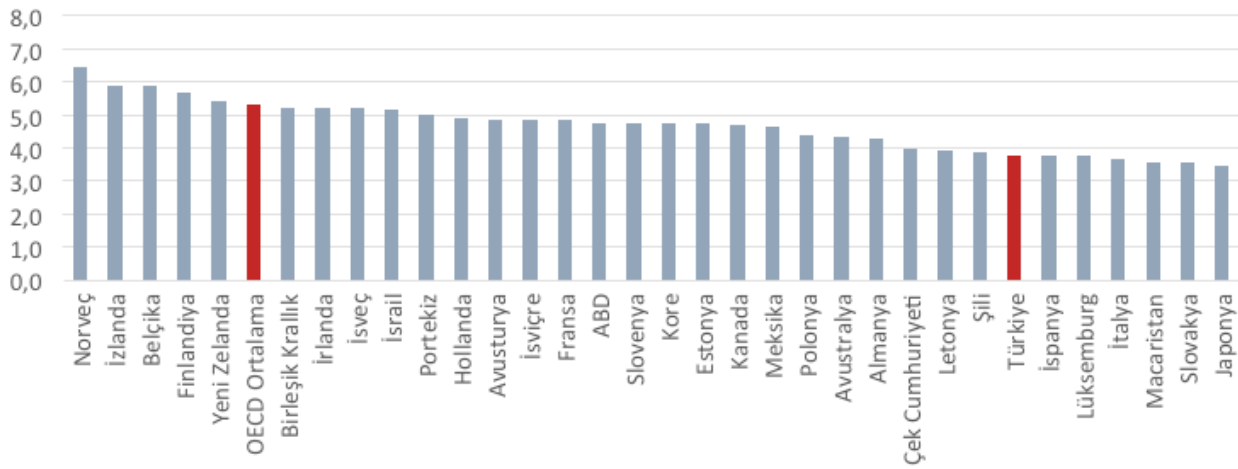
Aynı yıllarda öğrenci sayısı ise yaklaşık 16 milyondan 23,6 milyona çıkmıştır ki bu da öğrenci sayısının % 47,5 arttığı anlamına gelmektedir. Üstelik bu artışın yaklaşık 4 milyonu öğrenci başına harcamanın en yüksek olduğu yükseköğretim seviyesindedir. Yükseköğretim dışındaki artışın temel

kaynakları ise zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ile birlikte zorunlu eğitim kapsamına giren orta-öğretim öğrencileri ile özellikle son yıllarda okullaşma oranlarının artırılmaya çalışıldığı okul öncesi eğitim öğrencileridir.

3.2. Eğitim Harcamalarının Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması³

Eğitime ayrılan bütçenin GSYH ve kamu harcamaları içindeki oranının istikrarlı bir şekilde artırılmasına karşın gelen seviye OECD ortalamasının oldukça altında kalmaktadır. Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere Türkiye OECD üyesi ülkeler içinde kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranı en düşük 7. ülkedir. OECD üye ülkeleri GSYH'larının ortalama % 5,3'ünü eğitime ayırırken bu oran Türkiye için % 3.8'dir⁴ (OECD, 2015a: 226).

Grafik 1. Kamu Eğitim Harcamasının GSYH'ya Oranı (2012)

Eğitim durumuna ilişkin istatistiklere bakıldığında Türkiye için eğitim harcamalarının önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. OECD ülkeleri içinde Türkiye, hem 25-34 yaş grubunda hem de 55-64 yaş grubunda eğitim seviyesi en düşük ülkedir. 25-34 yaş grubunda en fazla ortaokul mezunu olanların oranı % 52'dir. OECD ortalaması % 17'dir. Türkiye'de 25-34 yaş grubu içinde yükseköğretim mezunlarının oranı % 22'dir. Bu rakam OECD ülkelerinde ortalama % 40'dır. 55-64 yaş grubundaki yükseköğretim mezunlarının oranı Türkiye için % 10 iken 30 yıl sonra ancak % 22'ye çıkarılabilmektedir. Eğitim reformu konusunda marka olmuş ülkelerden biri olan Kore'de ise 55-64 yaş aralığındakilerin yükseköğretim mezuniyet oranı % 15 iken 25-34 yaş grubunda % 67'dir ve bu oran OECD ülkeleri içindeki en yüksek orandır (OECD, 2015b: 10). Türkiye'nin benzer bir sıçrama yapabilmesi için eğitim harcamalarını daha fazla artırması ve eğitimin niteliğinin iyileştirilmesi için eğitime ayrılan kaynakların etkin politika tercihleri ile birlikte kullanılmasını sağlaması gerektiği açıktır.

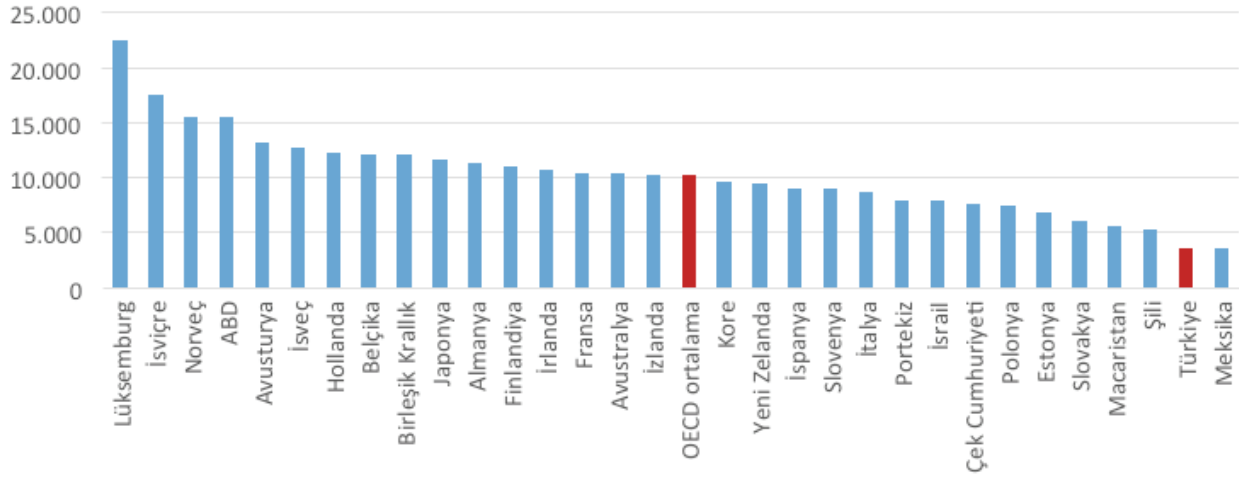
Kamu eğitim harcamasının GSYH'ya oranı tek başına yeterince açıklayıcı değildir. Kamu eğitim harcamalarının yanı sıra eğitim çağındaki nüfusun toplam içindeki oranına bağlı olarak değişen öğrenci başına eğitim harcaması daha iyi bir göstergedir. Türkiye genç bir nüfusa sahip olduğundan

³ Bu bölümdeki grafik ve şekiller; OECD. (2015a). Education at a Glance 2015: OECD Indicators. OECD Publishing, <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm> (Erişim: 19.01.2016), adlı yayından alınmıştır.

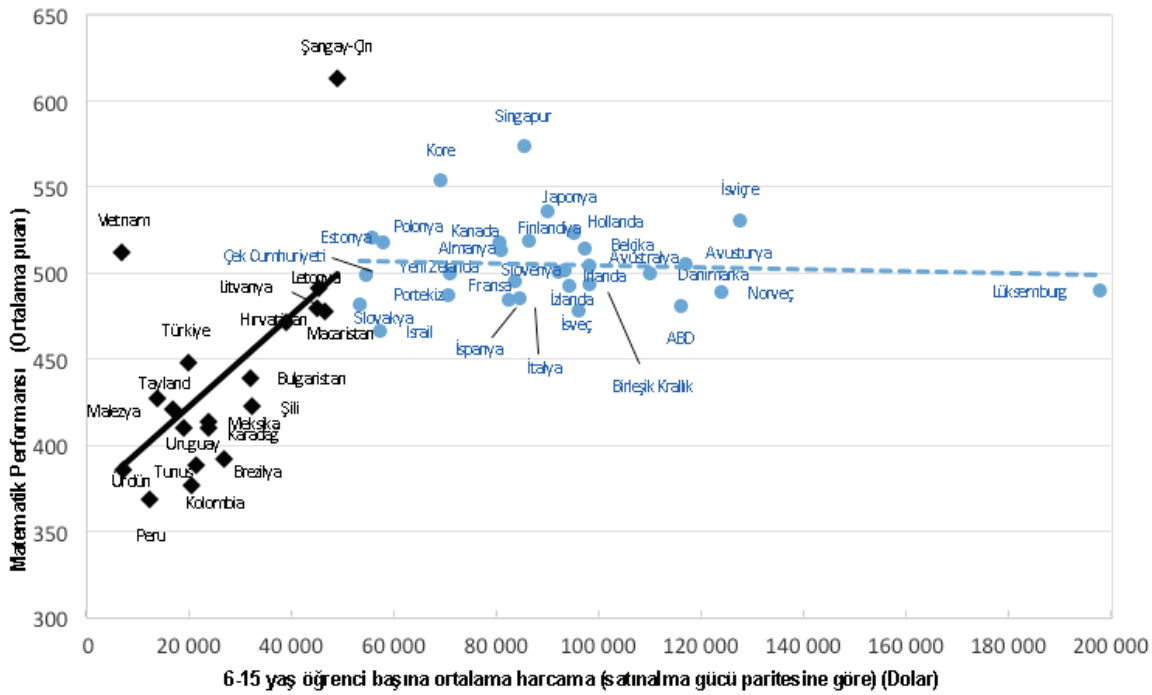
⁴ OECD istatistiklerinde bu konudaki en güncel veriler 2012 yılına aittir ve karşılaştırma yapabilmek için Türkiye verisi olarak da OECD istatistiklerindeki rakam kullanılmıştır.

öğrenci başına eğitim harcaması açısından sıralamada daha alt basamaklara kaymaktadır. OECD ülkelerinde ortalama 10.220 dolar (satınalma gücü paritesine göre) öğrenci başına eğitim harcaması yapılırken Türkiye’de bu rakam 3.514 dolardır. Türkiye’den daha düşük öğrenci başına harcama yapan tek ülke Meksika’dır (OECD, 2015a: 220).

Grafik 2. Öğrenci Başına Harcama (2012) (Satınalma Gücü Paritesine Göre Dolar)

Öğrenci başına harcama ile akademik başarı arasında her harcama seviyesi için doğrudan bir ilişki kurmak güç olmakla birlikte 2012 PISA sonuçları üzerinden yapılan bir analizde belli bir harcama seviyesine kadar öğrenci başına kümülatif harcama (6-15 yaş aralığındaki toplam eğitim harcaması) ile PISA 2012’deki matematik performansı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir.

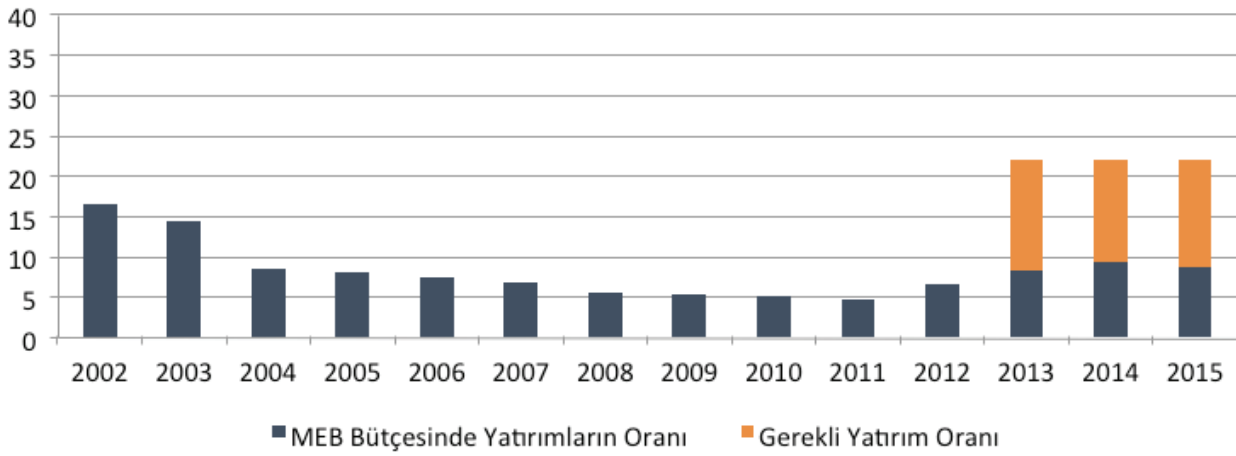

- ◆ — Öğrenci başına toplam 50 000 dolardan az harcayan ülkeler
- Öğrenci başına toplam 50 000 dolar veya üzeri harcayan ülkeler

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere öğrenci başına kümülatif harcama seviyesinin artırılması 50.000 dolara kadar matematik performansını da artırmaktadır. Bunun üzerindeki bir harcama seviyesindeki artışın öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkisi yoktur. Örneğin Slovakya ile ABD'nin matematik puanları birbirine çok yakın olmasına karşın ABD Slovakya'nın iki katı öğrenci başına harcama yapmaktadır. Türkiye için öğrenci başına kümülatif harcama yaklaşık 20.000 dolardır. Bununla birlikte unutulmamalıdır ki en az kaynak miktarı kadar kaynakların nasıl dağıtıldığı ve kullanıldığı da eğitim çıktıları üzerinde belirleyicidir (OECD, 2013: 41 vd.).

3.3. Eğitime İlişkin Yatırım Harcamaları

Grafik 3. 2002-2012 Yıllarında MEB Bütçesi İçinde Yatırım Harcamalarının Oranı ve 2012 Sonrası Gerekli Yatırım Oranı

Yukarıdaki grafikte Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından 12 yıllık zorunlu eğitim ve okul öncesi eğitim hedeflerindeki artışlar dikkate alınarak yapılan hesaplamalara göre eğitimin niteliğinin düşmemesi için gerekli olan yatırım seviyesi gösterilmiştir. Buna göre ortalama sınıf mevcutlarının yükselmemesi ve gerekli derslik ihtiyacının karşılanması için 12 yıllık zorunlu eğitim uygulamasıyla birlikte izleyen üç yıl MEB bütçesinin en azından % 22'sinin yatırımlara ayrılması gerektiği dile getirilmiştir (ERG, 2012: 3). 8. Grafikteki MEB bütçelerinden yatırımlara ayrılan paylara bakıldığında; MEB bütçeleri içinde yatırımların oranı 2002 yılındaki % 16,5'ten, 2011 yılına kadar sürekli düşmüş ve 2011 yılında % 4,8 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılından itibaren ise artmaya başlamış 2012'de % 6,6, izleyen yıllarda da % 8,3, % 9,3 ve % 8,8 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere gerekli yatırım seviyesine ulaşamamıştır.

Gerekli yatırımın yapılamamasının öncelikli iki sonucu olmuştur: Okul öncesi eğitime ilişkin 2014 yılı hedefi olarak belirlenmiş olan % 70 okullaşma (4-5 yaş) hedefinin (MEB, 2015a: 91) çok gerisinde kalınmıştır ve 2015 için % 41,5'lik bir okullaşma oranı sağlanabilmiştir (MEB, 2015b: 1). İkinci sonucu 12 yıllık zorunlu eğitimle birlikte sınıf mevcutlarının artmasını önlemek için birçok okulda ikili öğretime geçilmiş olmasıdır. 2012 yılı sonunda % 50 olan ikili öğretimdeki öğrenci oranı 2013 yılı sonunda % 57,5'e çıkmıştır (MEB, 2013: 96 ve MEB, 2014: 95). Ayrıca 2013 yılında ilk ve ortaöğretimde yaklaşık 10.000 tesis (kütüphane, laboratuvar, çok amaçlı salon vb.) dersliğe dö-

nüştürülmüştür. Bu durum hem öğrenme ortamının kalitesini düşürmekte hem de sosyal ve sportif etkinlikleri etkilemektedir (ERG, 2014: 67 ve 94).

Diğer yandan, hem ikili öğretime geçilmesi hem de aynı yıl 5. sınıflarda haftalık ders saatinin 30'dan 36'ya çıkması dolayısıyla okulların açılış saatleri erkene çekilmiş kapanış saatleri uzatılmıştır. Bazı okullarda sabahçı öğrenciler 06.00'da başlamak, öğlenciler 19.30'da ayrılmak durumunda kalmaktadır (Gürkan vd., 2014: 41). Bu durum öğrencilerin ilk dersleri kaçırmalarına ve daha fazla devamsızlık yapmalarına neden olabilmektedir (ERG, 2015: 23) Okulların erken başlaması ve geç bitmesi öğrencilerin kahvaltı yapma ve öğle yemeği yeme oranlarını düşürmüştür (Gürkan vd., 2014: 41). İkili öğretim dolayısıyla öğretim ortamlarının kalitesinin düşmesi ve ikili öğretimdeki öğrencilerin öğretim koşullarının bozulması eğitim sistemindeki temel problemlerden biri olan eşitliğin daha da bozulmasına neden olacaktır.

4. NEOLİBERAL DÖNÜŞÜMÜN KAMUSAL EĞİTİM POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Neoliberal dönüşümün birlikte eğitim politikaları alanında iki temel değişiklik dikkati çekmektedir. Birincisi, eğitimin kamusalının tartışma konusu yapılması, ikincisi ise devletin eğitimdeki payını azaltılmasıdır. Bu dönüşüm sonucunda eğitime ayrılan kamu kaynağının azaltılmış, buna paralel olarak eğitimde özel sektörün payının artırılmasına dönük politikalar etkili olmuştur. Bu iki değişiklik eğitim harcamalarının miktar ve içeriği üzerinde de belirleyici olmaktadır.

4.1. Eğitim Yatırımlarındaki Açığın Özel Sektör Eliyle Kapatılması Arayışı

Yukarıdaki bölümde ortaya konulduğu üzere kamu eğitim yatırımı, ihtiyacı karşılayacak seviyeye ulaşamamıştır. Eğitimde özel sektörün finansal gücünün eğitim yatırımlarına aktarılması, özel öğretim kurumları ve özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam içindeki oranının artırılması ve bu amaçla özel sektörün teşvik edilmesi tercih edilmiştir. 2012/3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararnamesi” ile eğitim, teşvik uygulamaları açısından öncelikli yatırım konuları arasında sayılmış, eğitim yatırımları özendirilmek için belli destekler sağlanmıştır. İlgili Kararnameye göre Türkiye'deki iller 6 yatırım bölgesine ayrılmış, devlet desteğinin de 1.'den 6.'ya artarak uygulanmasına karar verilmiştir. Kararnameye göre ilk 5 bölgede yer alan eğitim yatırımları 5. Bölgeye ilişkin düzenlemelere göre 6. Bölgedekiler ise 6. Bölgeye ilişkin düzenlemelere göre desteklenecektir. İlk 5 bölgedeki eğitim yatırımlarına gümrük muafiyeti, KDV istisnası, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ile faiz desteği sağlanacak, 6.Bölgedeki yatırımlar için bunlara ek olarak sigorta primi desteği ve gelir vergisi stopajı desteği verilecektir. Yeni teşvik düzenlemesinin ilk yılında yapılan değerlendirmeye göre eğitim, hizmetler sektöründe teşvik belgeli yatırım adedi, toplam sabit yatırım ve istihdam açısından, teşvik kapsamında en fazla artış gösteren yatırım alanı olmuştur (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 19-20).

Yıllar itibariyle eğitim alanındaki yatırım teşviklerine ilişkin aşağıdaki tablo 2012 yılından itibaren gerçekleşen artışı ortaya koymaktadır. Eğitim alanındaki yatırım teşvik başvuruları 2011 yılından

2015 yılına kadar yıllık bazda 7 katlık bir artış göstermiş ve 2015 yılında MEB'in yatırım bütçesinin yarısı kadar yatırıma teşvik verilmiştir.

Tablo 2. Yıllar İtibariyle Eğitim Alanındaki Yatırım Teşvikleri (2011-2015)

Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (milyon TL)	İstihdam
2011	49	794	5.921
2012	130	1.508	12.017
2013	302	2.005	20.435
2014	267	2.114	18.860
2015	356	2.852	23.891

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, (t.y.), Yatırım Teşvik Verisi, www.ekonomi.gov.tr (Erişim: 21.01.2016)

Asıl teşvik ise bir nevi hizmet alımı olarak nitelenebilecek “eğitim öğretim desteği” uygulamasıdır. Eğitim öğretim desteği kamuoyu tarafından dershanelerin kapatılarak özel öğretim kurumlarına dönüştürülmesi sürecinde bilinir hale gelse de aslında 4 Temmuz 2012’de Özel Öğretim Kurumları Kanununun 12. maddesine eklenen iki fıkra ile “organize sanayi bölgelerinde açılan mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenim gören her bir öğrenci için, 2012-2013 eğitim ve öğretim yılından başlamak üzere, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre Devlete maliyetinin bir buçuk katını geçmemek üzere, Maliye Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından müştereken belirlenen tutarda, eğitim ve öğretim desteği yapılabilmesi” ve bu uygulamanın organize sanayi bölgeleri dışındaki mesleki ve teknik eğitim okullarında uygulanması konusunda Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu düzenlemesiyle başlamıştır (Yelken ve Büyükcan, 2015: 28 vd.). Bu çerçevede organize sanayi bölgelerindeki mesleki ve teknik eğitim okullarında 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren öğrenci başına 3800 ila 5500 TL arasında değişen miktarlarda eğitim öğretim desteği vermeye başlanmıştır. Ancak bu uygulama dershanelerin kapatılarak özel öğretim kurumlarına dönüştürülmesi kararı ile yaygınlaşmıştır.

Söz konusu eğitim öğretim desteği 2015/16 eğitim öğretim yılında; okulöncesi için 20.000 öğrenciye 2.680'er TL, ilkokul için 50.000 öğrenciye 3.220'şer TL, ortaokul için 50.000 öğrenciye 3.750'şer TL, ortaöğretim seviyesinde genel liseler için 3.750'şer temel liseler için 3.220'şer TL olmak üzere 110.000 öğrenciye vermeye başlanmıştır. 2015/16 için toplam 230.000 öğrenci için yaklaşık 777 milyon TL eğitim öğretim desteği verilecektir (MEB, 2015d) Bir önceki yıl 167 bin öğrenci için 528 milyon TL eğitim öğretim desteği ödemesi yapılmıştır Bu öğrencilerden mezun olanlardan 120 bini eğitim öğretim desteği almaya devam edecektir. Bu şekilde verilen destek ise yaklaşık 390 milyon TL'ye tekabül etmektedir (MEB, 2014: 75).

Eğitim öğretim desteği bir kez almaya hak kazanıldığında hangi eğitim kademesinde alınmaya başlanmış ise o kademenin sonuna kadar vermeye devam etmektedir. Bu nedenle her yeni destek geçmişte bu desteği almaya başlayanlardan henüz mezun olmayanlara verilenle birlikte değerlendirilmelidir. 2015 yılı için toplamda 1 milyar 167 milyon TL eğitim öğretim desteği ödemesi yapılacaktır. Bu rakam toplam MEB bütçesinin % 1,8'ine tekabül etmekte yatırım ödeneğinin ise %21'ine karşılık gelmektedir. Eğitim öğretim desteği uygulaması ile birlikte özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sa-

yılları ise bugüne kadar görülmemiş bir hızla yükselmiş ve 2013/14 eğitim öğretim yılından itibaren okul sayısında % 42'lik öğrenci sayısında ise % 41'lik bir artış yaşanmıştır (MEB, 2015g).

Bu uygulama ile özel sektörün payının arttığı ve özel sektörün, devlet üzerindeki yükü aldığı/ azalttığı belirtilmektedir. Ancak 2014 ve 2015'te eğitim öğretim desteği almaya başlayan öğrencilerin 150 bininin kamu okullarından özel öğretim kurumlarına geçtiği görülmektedir. 2015 yılında destek almaya hak kazanan 228 bin öğrencinin 166 bini zaten özel okulda okurken bu desteği almaya hak kazanmış durumdadır (MEB, 2015e). Kaldı ki bu konudaki düzenlemeye göre öğrencilere verilecek destek aynı kademedeki kamu okullarındaki öğrenci maliyetinin 1,5 katını geçmeyecek şekilde verilmektedir. Yani bu desteğin üst sınırdan verilmesi durumunda özel sektör kamunun yükünü almadığı gibi kamu özel sektörün yükünü almış olmaktadır.

Diğer yanan, unutulmamalıdır ki özel öğretim kurumlarının eğitim ücretleri ile eğitim öğretim desteği göz önünde bulundurulduğunda, orta-üst gelir seviyesindekilerin dışında bu desteklere başvurulma ihtimali oldukça düşüktür. Yani potansiyel olarak özel öğretim kurumlarını tercih edebilecek olanlar ile eğitim öğretim desteği ile bu potansiyeli yakalayanlara yapılan yardımlar kamu okullarında kalan öğrencilere daha fazla kaynak ayırılmasından ziyade, 1980 sonrası ana akım iktisat politikalarının bir uzantısı olarak özel sektörü destekleme amacını gütmektedir ve kamusal kaynakların kullanımına ilişkin bir tercihi yansıtmaktadır.

Özel sektörün dahlinin rekabetçi bir ortam yaratarak hizmet kalitesini artıracığı ve velilere seçme imkanı sağlanacağına ilişkin neoliberal söyleme karşın, bu desteklerin eğitimin niteliği yükseltmek için yararlı olduğunu söylemek güçtür (ERG, 2015: 39). Örneğin bu desteklerden 2018 yılına kadar özel öğretim kurumlarının yerine getirmek zorunda olduğu birçok kriteri karşılamak zorunda olmayan ve eğitim ortamları ciddi eleştiri konusu olmuş temel liseler de yararlanmaktadır.

Eğitim yatırımlarına ilişkin eksikliklerin giderilmesi için ikinci uygulama 25.08.2011 tarihli ve 652 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 23. maddesi ile gündeme gelen "eğitim kampüsleri" projesidir. Düzenlemeye göre; eğitim-öğretim tesislerinin, Bakanlık tarafından verilecek ön proje ve belirlenecek temel standartlar çerçevesinde, kendisine veya Hazineye ait taşınmazlar üzerinde ihale ile belirlenecek gerçek veya özel hukuk tüzel kişilerine kırk dokuz yılı geçmemek şartıyla belirli süre ve bedel üzerinden kiralama karşılığı yaptırılabilmesine hükmedilmektedir. Yani kamu özel ortaklığı çerçevesinde; özel sektörün, MEB'den alacağı kira ve kampüs içindeki otopark, spor salonu, tiyatro salonu, yurt ve pansiyonlar gibi işletilebilecek alanların işletme gelirleri karşılığında eğitim kampüsleri kurması düşünülmektedir (Büyükcan ve Yelken, 2015: 12vd.).

MEB tarafından kamu özel ortaklığı modeliyle eğitim kampüsleri yapılmak istenmesinin temel gerekçeleri, Türkiye'deki derslik başına öğrenci sayısının OECD ülkelerine göre yüksek olması, zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ile artan fiziksel mekân açığının var olan yatırım hızıyla kapatılmasının uzun yıllar alacağı, bütçe imkânlarıyla her okula ait eğitim-öğretim destek alanlarının yapılmasının güç olması ve özellikle büyük illerde kamulaştırma maliyetleri yüksek olduğundan okul arazisi yaratmakta sıkıntılar yaşanması olarak dile getirilmiştir (MEB, 2012). Eğitim Kampüsleri Projesi'ne ilişkin süreç 30.11.2012 tarihinde ilan edilen mimari proje yarışmalarıyla başlatılmış, şehir dışında, 10.000'er öğrenci kapasiteli, içinde farklı lise türlerini barındıran ve birçok tesise evsahipliği yapacak

33 eğitim kampüsüne ilişkin mimari proje yarışması sonuçlandırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı projelere ilişkin henüz ihale sürecini başlatmamıştır (Büyükcan ve Yelken, 2015: 12vd.)

Kamu özel ortaklığı modelinde devlet bütçesinden harcama yapılmaksızın kamu tesisleri kurulduğu argümanı yaygın olarak öne sürülmekle birlikte bu, toplam kamusal yükün bir anda bütçede görülmemesinden kaynaklanmaktadır. Aksine kamu özel ortaklığı modeline ilişkin temel eleştiri noktası uzun yıllara ve sonraki hükümetlere sirayet eden bir kamusal yükün ortaya çıktığıdır.

4.2. Okulların Finansmanına İlişkin Sorunlar

Türkiye’de okullara doğrudan bir ödenek tahsisi yapılmamakta, okulların yakacak, elektrik, su vb. giderleri devlet tarafından karşılanmakta, ihtiyaç duyulan malzemeler merkezi birimler tarafından alınmaktadır. Bunların dışında kalan badana boya, tamirat, temizlik, araç gereç ve kırtasiye alımı, bilgisayar ve fotokopi makinelerinin bakımı ve onarımı, yardımcı personel ücretleri ve sosyal etkinlikler gibi ihtiyaçların karşılanması konusunda okulların kendi başlarının çaresine bakması beklenmektedir (Borazan, 2010’dan aktaran Özer, Demirtaş ve Ateş, 2015: 20).

ERG ve UNICEF’in MEB ile işbirliği çerçevesinde hazırladığı ilköğretim okullarının finansmanı ile ilgili araştırmasında, merkezi yönetimin, personel giderleri dışındaki harcamaları mahalli idareler ve velilerle paylaşmak yönünde bir irade gösterdiğini, hatta birçok okulda öğretmenler dışındaki okul çalışanlarının okul aile birlikleri tarafından finanse edildiğini ortaya koymuştur. Bu durum okul imkanlarının velilerin sosyo ekonomik düzeyi ile doğrudan ilişkili olmasına ve eğitimde önemli eşitsizliklerin çıkmasına neden olmaktadır (Köse ve Şaşmaz, 2014: 102).

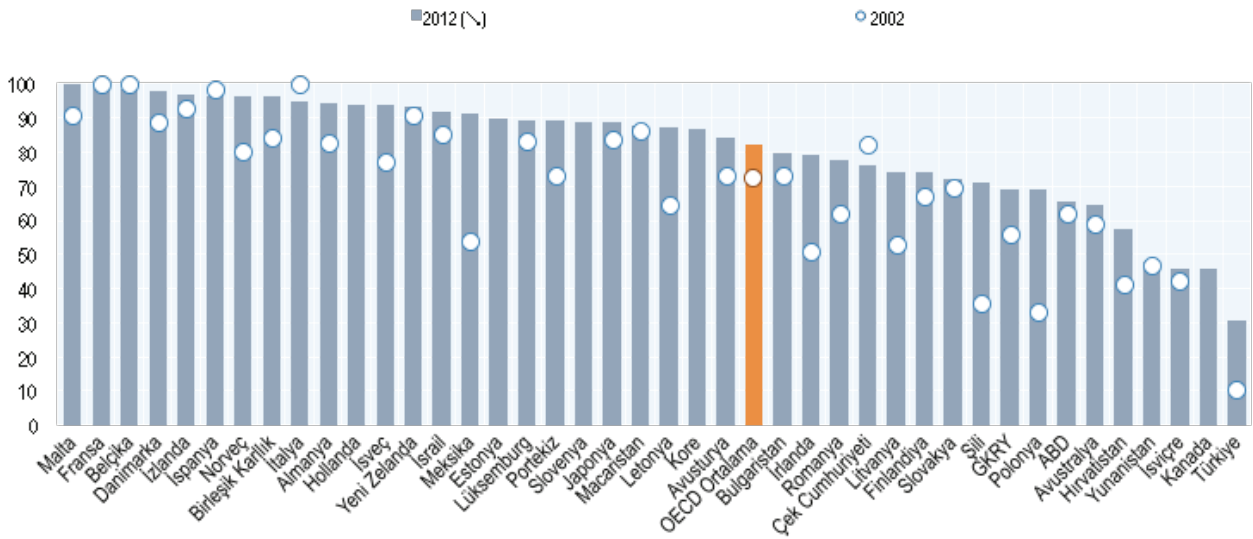
Okulların özel gelir yaratma potansiyeli öylesine değişiklik göstermektedir ki, öğrenci başına özel gelir miktarları arasında 30 kat fark olan ve kamunun öğrenci başına harcamasının 7-8 katı kadar gelir yaratabilen okullar da vardı (Köse ve Şaşmaz, 2014: 86). Bu durum, hijyen koşullarının veya bedensel, ruhsal ve sosyal gelişime katkıda bulunacak uygun ortamların lüks haline geldiği okullar da (Köse ve Şaşmaz, 2014: 102) mevcut finansman sisteminin yarattığı finansman eşitsizliği okullar arasında, hatta aynı okul içindeki sınıflar arasında olanak eşitsizliklerini beraberinde getirmektedir.

4.3. Okul Öncesi Eğitim

Türkiye’den PISA 2012 uygulamasına katılan öğrencilerin % 70’i hiç okul öncesi eğitim almamıştır. Bir ya da daha az süreyle eğitim alanların oranı ise % 21’dir. Ancak % 8’i bir yıldan daha fazla okul öncesi eğitim almıştır. Bu üç grup arasında matematik okuryazarlığı performansı açısından anlamlı farklar vardır. Hiç okul öncesi eğitim almamış olanların ortalama puanı 433,82, bir veya daha az okul öncesi eğitim alanların ortalama puanı 483,39, bir yıldan daha fazla okul öncesi eğitim alanların ortalama puanı ise 496,56’dır. Bu durum okul öncesi eğitim alan öğrencilerin matematik okuryazarlığı performanslarının manidar düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir (MEB, 2015c: 175-176). Okul öncesi eğitim alanlardaki puan farkının bir kısmı ailelerin sosyo ekonomik kökeninden kaynaklansa da bu faktör hesaba katılmadığında bile fark 20 puan seviyesindedir (Şirin ve Vatanartıran, 2014: 55).

Aşağıdaki grafikte OECD üyesi ülkelerde 3-5 yaş aralığındaki çocukların 2002 ve 2012 yıllarındaki okul öncesi eğitime katılma oranları gösterilmiştir. 2002 yılında OECD ülkelerinde ortalama okul öncesi eğitime katılma oranı % 72,2'dir. Bu oran aynı yıl Türkiye'de % 10,5'dir. 2002 yılında dahi 3-5 yaş grubunda okul öncesi eğitime katılımın % 100 olduğu ülkeler (Fransa, Belçika, İtalya) bulunmaktadır. Sonraki 10 yılda birçok ülkede okul öncesi eğitime katılım oranı artmış ve OECD ortalaması % 82'ye çıkmıştır. Türkiye'de de önemli bir ilerleme kaydedilmiş ve % 30,9'a yükselmiştir (OECD, 2015c: 4). 2015 yılı itibariyle bu oran % 32,68'dir. 4-5 yaş içinse % 41,57'dir. MEB 2010-14 Stratejik Planında okul öncesi eğitimdeki okullaşma hedefini 2014 yılı için % 70 olarak belirlemiştir (MEB, 2009: 76). Ancak bu hedefe ulaşamamış ve bir sonraki Stratejik Plan da hedef revize edilerek 2019 yılı için % 70 olarak belirlenmiştir (MEB, 2015f: 34).

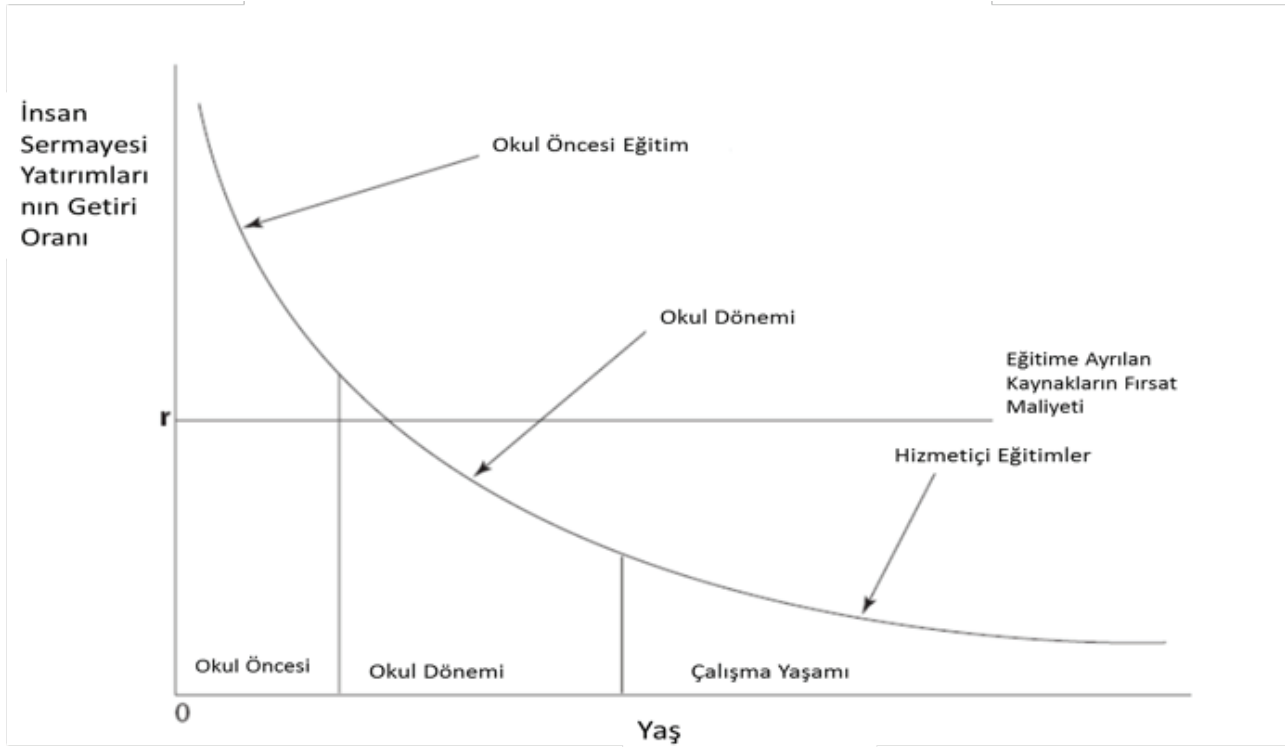
Grafik 4. 3-5 Yaş Okul Öncesi Eğitime Katılma Oranı (2002-2012)

Kaynak: OECD, Family Database, <http://www.oecd.org/social/family/database.htm>

Okul öncesi eğitim OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların her geçen yıl daha fazla ilgi gösterdiği, konu üzerine raporların ve tavsiyelerin önem kazandığı eğitim kademesidir. Bu ilginin artmasının temel nedeni erken çocukluk eğitimine yapılan yatırımların getirisinin eğitimin diğer evrelerinde yapılan yatırımlara göre oldukça yüksek olmasıdır.

Şekil 2. Yaş Dönemleri İtibariyle Eşit Miktarda Yapılan İnsan Sermayesi Yatırımının Getiri Oranları

Kaynak: Carneiro, Pedro ve Heckman, James J., (2003), Human Capital Policy, NBER Working Paper No: 9495, <http://www.nber.org/papers/w9495.pdf>

Şekilde yaşamın farklı dönemlerinde yapılan aynı miktardaki yatırımın getiri oranları göreceli olarak verilmektedir. İnsan sermayesi kuramına ilişkin erken dönem çalışmalarda ihmal edilmiş olsa da yapılan uzun dönemli araştırmalar en yüksek getiri oranının okul öncesi eğitim aşamasında olduğunu ortaya koymaktadır (Carneiro ve Heckman, 2003: s.n.y. Şekil 6-1). Bunun temel sebebi bu yaşlarda alınan eğitimin ilerleyen yıllar üzerindeki etkisidir. Erken yaşlardaki eğitimin önemi ilerleyen yıllardaki eğitimin temelini teşkil etmesinden ve beynin en yüksek kapasiteye yaşamın hemen ilk yıllarında erişmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte sosyo ekonomik olarak dezavantajlı ailelerden gelen çocuklar daha düşük yeterlilik seviyelerinde okula başlamaktadır (OECD, 2011: 2). Okul öncesi eğitim (OÖE) bu çocuklara destek olarak bazı erken dönem aile farklılıklarını telafi edebilir ve çocuklar arasındaki fırsat eşitsizliklerini azaltarak kuşaklararası yoksulluğu azaltabilir (Dünya Bankası, 2013: 16). Daha spesifik olarak ele alındığında ise eğitim dönemi boyunca daha iyi bir öğrenim, hayat boyu daha yüksek düzeyde gelir, ilerleyen yıllarda daha düşük sosyal yardım maliyeti, okuldan mezun olma olasılığının daha yüksek olması ve kadınların işgücüne katılımında artış sağlaması, yoksulluğun azaltılması, doğurganlık hızını artırdığı gibi faktörler etkili olmaktadır. Bütün bunların iyi bir sosyal ve ekonomik kalkınma ortamı oluşturduğu düşünülmektedir (Dünya Bankası, 2013: 24; OECD, 2012a: 9).

Diğer yandan, okul öncesi eğitimin toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi açısından önemine değinilmekte ve nitelikli bir okul öncesi eğitimi alan çocukların, sosyoekonomik ve kültürel durumlarından bağımsız olarak, eğitim hayatlarında akranlarıyla eşit derecede başarılı olma şanslarının art-

tığı ve eşitsizliklerin kuşaklararası geçişini azaltmada büyük rol oynadığı belirtilmektedir (ERG ve AÇEV, 2013). Erken çocukluk eğitiminden beklenen faydaların bu hizmetin sosyoekonomik açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarına sağlanmasıyla arttığı ve fırsat eşitliğini sağlama konusunda önemli etkileri olduğu düşünülmektedir. OÖE'in getirilerine ilişkin çalışmaların artması ile birlikte bu döneme ilişkin yatırımların eğitimin diğer aşamalarına göre oldukça düşük olduğu görülmüştür. Genel olarak eğitime ayrılan kamusal kaynaklar artarken bunlar içinde OEÖ'e getirisiyle orantısız kaynak ayrılması, eğitime ilişkin politik kararlar verilirken, daha kısa vadeli getirilerin ve etkileri daha kısa erimde görülebilen yatırımların göz önünde bulundurulmasına bağlanmaktadır (OECD, 2012a: 18).

Okul öncesi eğitime ilişkin çalışmalar özellikle erişmelerinin önem arz ettiği dezavantajlı kesimlerin erişimi açısından yetersiz kalmıştır. Hem iller arasında hem de sosyo ekonomik açıdan avantajlı ve dezavantajlı gruplar arasında erişim açısından büyük farklar vardır. ERG'nin 2013 yılı için hesaplamalarına göre özel kurumlarda okul öncesi eğitim aylık ortalama 400 TL'dir ve büyük illerde bu rakamın iki katına kadar çıkabilmektedir. Bu rakam yalnızca düşük gelir grubundaki aileler için değil, orta gelirli aileler için dahi yüksektir (ERG ve AÇEV, 2013: 18). 2015 yılı itibariyle kamu okullardaki anasınıfları ile kamu anaokullarının katkı payları dahi 110 TL'ye kadar çıkabilmektedir. Bu ücret önceki yıllarda daha yüksekken düşürülmüş ancak eğitim yarım güne düşürüldüğünden birçok çalışan annenin yararlanması güçleşmiştir. Okul öncesi eğitimdeki çocukların % 83'ünün kamu anaokulları ve anasınıflarından yararlandığı düşünürse kamusal imkanların iyileştirilmesinin ve eğitimin ücretsiz hale getirilmesinin önemi ortadadır. Okul öncesi eğitim, hanehalkı harcamalarının kamu harcamalarından fazla olduğu tek eğitim kademesidir (TÜİK, 2015: Ek Tablo-3).

OECD ülkeleri ile Türkiye'de GSYH içinde okul öncesi eğitime ayrılan oranlara bakıldığında Türkiye'nin OECD ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. OECD ülkelerinde okulöncesi eğitime GSYH'nın % 0,4'ü ayrılırken Türkiye'de bu oranın % 0,1 olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran ile yukarıda bahsedildiği üzere okul öncesi eğitimin getirisi en yüksek eğitim kademesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda kamusal imkanların artırılması gereken bir eğitim kademesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, kamuda okul öncesi eğitimin ücretsiz hale getirilmesi, çalışan annelerin çocukları için tedbirler alınması, gelir düzeyi düşük ailelere koşullu destekler verilmesi, kaynakların eşitlikçi kullanılması gibi politik önlemlerle ödenebilirlik sorunlarının giderilmesi gerekmektedir (ERG ve AÇEV, 2013: 6).

4.4. Eğitim Harcamalarına İlişkin Tercihlerin Özel Eğitim harcamaları Üzerindeki Etkisi

Eğitim öğretim desteği, eğitim yatırımlarına sağlanan teşviklerin artması ve okulların finansmanına ilişkin sorunlar eğitime ilişkin özel harcamaları da inceleme konusu yapmayı gerektirmektedir. OECD'nin 2012 yılı verileri çerçevesinde yaptığı hesaplama göre; Türkiye'de özel eğitim harcamalarının toplam eğitim harcamaları içindeki oranı % 16'dır (OECD, 2015a: 235). TÜİK tarafından yapılan 2014 Eğitim Harcamaları Araştırmasına göre ise bu oran % 21'dir. Bunun da büyük çoğunluğu (% 19,8) hanehalkı harcamalarıdır (TÜİK, 2015). 2014 yılına ait hanehalkı harcamaları hanehalkı bütçe anketlerinden çıkarılan rakamlardır. 2002 yılında çok daha ayrıntılı ve eğitim harcamalarına özgün olarak gerçekleştirilen Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırmasında hanehalkı eğitim harca-

malarının toplam eğitim harcamalarına oranı % 35 olarak belirlenmişti. İki çalışma arasında hem metodoloji hem de kapsam (2002 yılındaki çalışma örgün ve yaygın eğitim harcamalarını içerirken 2014 çalışması örgün eğitim harcamalarını içermektedir) farkı bulunmaktadır ve dershaneler gibi önemli bir harcama kalemi yaygın eğitim faaliyetleri kapsam dışı kaldığından gösterilememiştir. Ancak TOBB 2014 Eğitim Meclisi Sektörü Raporunda yalnızca dershanelerin işlem hacminin 3 milyar TL olduğu tahmin edilmektedir ve ailelerin dershane harcamalarının özel okullar için yapılan harcamaların yarısına yaklaşarak eğitim sektöründeki toplam işlem hacminin % 20'sine ulaştığı dile getirilmiştir (TOBB, 2015: 10). Ayrıca 1,75 milyar TL'lik sınavlara yönelik dershane yayınları piyasası olduğu belirtilmektedir (TOBB, 2015: 46).

Diğer yandan, Eylül 2015'ten itibaren dershaneler özel okullara dönüşmeye başlamış, özel okulla dönüşmeyenler belli kurallar ve kısıtlar içinde ve özel öğretim kursu adı altında hizmet vermeye devam etmiştir. Dershanelerinin dönüşme sürecinde bazı özel öğretim kurumlarında hazırlık liseleri kurulmuştur. Bu okullarda akademik eğitime devam edilirken 4 yıla yayılan bir YGS/LYS hazırlığının verileceği, hafta içi ders saatlerinden sonra ve cumartesi günleri sınav hazırlıklarının yapılacağı belirtilmektedir. Bazı özel öğretim kurumları ise kendi dershanesini kurarak veya bir dershaneyi kendi bünyesine katarak öğrencilerini üniversite sınavlarına hazırlamaktadır. Hepsinden önemlisi ise 1000'den fazla dershane temel liseye dönüşerek hukuken okul, fiilen dershane olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bu süreç dershane maliyetlerinin çok daha üzerinde olan temel lise ve hazırlık liseleri ücretleri dolayısıyla üst ve orta sınıfların eğitim harcamalarını artıracaktır. Bu maliyetleri karşılayamayacak aileleri ise Milli Eğitim Bakanlığının takviye kurslarına yönelmektedir. Dershanelerin kapatılması sürecinde MEB de okullarında takviye kursları açmış ve bu kurslara 2014 yılında 2 milyondan fazla öğrenci başvurmuştur. MEB'in takviye kurslarına başvuran öğrencilerin sayısı 2015/16 eğitim öğretim yılında 3 milyon 645 bindir. Bu kurslarda 175 bin öğretmenin görev alacağı belirtilmiştir (Her üç öğrenciden...., 2015). Açık ki eğitim sürecindeki ailelerin temel motivasyonu merkezi sınavlara ilişkindir ve sosyo ekonomik durumuna göre uygun tedbirleri almaya çalışmaktadır.

Bu gelişmeler ailelerin eğitime ilişkin özel harcamalarının artmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Ancak gelir gruplarının eğitim harcamalarına bakıldığında aralarında karşılaştırılmaz boyutta fark olduğu görülmektedir. Hanehalklarının yaptığı toplam eğitim harcamasının % 64,7'si gelir seviyesi en yüksek % 20'lik gruptakiler tarafından yapılmaktadır. En yoksul olan % 40, gelirleri içinde zorunlu harcamaların payının yüksek olması dolayısıyla eğitim harcamalarının ancak % 7,8'ini karşılayabilmektedir (Büyükcan, 2015: 69 vd.). Bu tablo eğitim sürecindeki eşitsizliğin boyutunu ortaya koymaktadır. Eğitim politikalarına ilişkin bu makalede dile getirilen tercihler ve bu tercihleri besleyen politik iklim bu eşitsizliğin artması ihtimalini de güçlendirmektedir.

Ailelerin sosyo ekonomik kökeni zaten okul türleri arasındaki öğrenci dağılımının belirleyicisi iken ve okul türleri arasında akademik başarı açısından kapatılması güç farklar varken, eğitimde hanehalkı harcamalarının artarak devreye girmesi eşitsizlikleri artıracaktır. Kaldı ki merkezi sınavlara ilişkin kamu harcamaları veya özel harcamaların eğitimin niteliğinin artırılması açısından hiçbir karşılığı yoktur. Bu harcamalar, okullar arasında kalite farklarının bulunması, gelir potansiyelinin okullar arasında farklılaşığı, belli okullardan mezun olmanın daha yüksek bir sosyal statü sağlaması gibi eğitim sistemine ilişkin karakteristik özelliklerden beslenen bir yarışma sınavı için yapılan har-

camalardır ve Türkiye'nin üretim potansiyelini artırmayan ve hatta pedagojik açıdan birçok soruna yol açan harcamalardır.

5. SONUÇ

Eğitimi özgürlüklerin kullanılması kapsamında sayılan toplumsal fırsatlar içinde gören Amartya Sen (1999) bunun, temel bir özgürlük olan daha iyi yaşama özgürlüğünü etkileyerek kişisel bir hayatın sürdürülmesi için değil, aynı zamanda iktisadi ve siyasal faaliyetlere daha etkin katılımı içinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle eğitim, özellikle gelişme yolunda olan ülkelerde nitelikli işgücüne olan ihtiyaç dikkate alındığında, kamusal etkinlik alanı olma özelliğini sürdürmektedir.

1980'li yıllarda geliştirilen içsel büyüme kuramı çerçevesinde kurgulanan yeni insan sermayesi yaklaşımında istihdamın, temel olarak rekabete ve kârlılığa dayalı bir mekanizma içinde, piyasada sağlanması beklenen neoliberal bir dönemde, küresel çapta rekabet edebilecek nitelikli işgücü önem kazanmıştır. Bu anlamda insan sermayesinin niteliği, fiziki yatırımların geliştirilip derinleştirilmesi açısından önemli bir ekonomik büyüme katalizörü haline gelmiştir.

Günümüzde Türk eğitim sistemindeki en önemli yapısal aksaklığın eğitimin kalitesi olduğu, başta kalkınma plan ve programları olmak üzere akademik çalışmalarda ortaya konulmaktadır. İnsan sermayesi kuramına ilişkin güncel tartışmalara da paralel olarak hem MEB'in politika metinlerinde hem de Dünya Bankası, OECD gibi uluslararası kuruluşların raporlarında en önemli husus eğitimin niteliğinin artırılması olarak görülmektedir. Ancak eğitim harcamalarına ilişkin tercihler niteliğin artırılması açısından yetersiz görünmektedir. Özellikle eğitimin niteliği açısından en önemli eğitim kademesi olarak görülen okul öncesi eğitime katılım oranı yeterince artırılamamıştır. Oysa okul öncesi eğitim getirisi en yüksek eğitim kademesidir ve eğitimin niteliğinin artırılması açısından önemi tartışmasız olan eğitimde eşitliğin sağlanmasının vazgeçilmezlerindedir. Buna karşın okul öncesi kamusal imkanlar yeterince artırılamadığı gibi ücretsiz hale de getirilememiştir. Veli katılımının yüksek olması ve ödenebilirlik sorunları okul öncesi eğitime katılım konusunda sorun olmaya devam etmektedir.

Eğitim harcamaları içindeki en önemli kalemlerden biri olan yatırım harcamaları özellikle zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasının ardından ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Kısa vadede ihtiyacı karşılamak için birçok okulda ikili öğretime geçilmiş ya da laboratuvar, kütüphane gibi alanlar sınıfa çevrilmiştir. Bunlar eğitimin niteliği üzerinde olumsuz etkide bulunacak gelişmelerdir. Bunun yanı sıra 1980 sonrası kamu harcamalarına ilişkin genel atmosfer ve özel sektörün eğitim alanındaki payının artırılması arayışına paralel gelişmeler yaşanmıştır. Eğitim kampüsleri projesiyle eğitimde kamu özel ortaklıklarıyla eğitim yatırımlarındaki eksikliklerin giderilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak eğitime ilişkin teşvikler artırılarak özel sektörün eğitim alanında yatırım yapması sağlanmıştır. Bu gelişmeler kamunun özel sektörden bir nevi hizmet satın alması olarak düşünülebilecek eğitim öğretim desteği uygulaması ile beslenmiştir. Bu gelişmeler neoliberal dönemdeki kamu hizmetlerine ilişkin gelişmelerin eğitim alanındaki yansımasıdır. Özel sektör yalnızca bir kamu hizmet alanının yatırımına açılması ile değil aynı zamanda kamusal kaynak aktarımı ile desteklenmektedir. Bu gelişmelerle 2012/13 eğitim öğretim yılından sonraki 2 yılda özel okul sayısı % 42 artmıştır. Aynı dönemde okulların finansman kaynaklarının yetersizliği zorunlu eğitim kademelerinde dahi velilerin

eğitim harcamalarına katılımını ve özel eğitim harcamalarının artışıını beraberinde getirmiştir. Genel olarak neoliberal dönemde kamu hizmet maliyetlerine vatandaşların da katılımına ilişkin gelişmelerin bir tezahürü olan bu durumun veri olduğu bir ortamda eğitim öğretim desteğinin gündeme gelmesi özellikle orta sınıf ailelerin özel okulları tercih etmesinin zeminini oluşturmuştur. Sonuçları ilerleyen yıllarda daha net bir şekilde ortaya çıkacak bu gelişmelerin özel eğitim harcamalarını artırması kaçınılmaz görünmektedir. Bu durum orta üst sınıfların daha iyi eğitim imkanlarına sahip olmalarına ve eğitimde eşitsizliklerin artmasına neden olabilecek, Türkiye'nin beşeri sermaye potansiyelinin tam olarak ortaya çıkması güçleşecektir.

Ülkemizde toplumsal kapasite, sosyo ekonomik kökeni ne olursa olsun bütün öğrenciler nitelikli eğitim imkanlarına kavuştuğunda ortaya konulabilecektir. Eğitim seviyesinin düşük olmasıise üretim kapasitesi ve büyümeyi düşürecek, okul terkleri, sınıf tekrarı gibi okul başarısızlıkları dolayısıyla sosyal içerme ve sosyal mobilité kısıtlanacak ve bunlardan kaynaklanan toplumsal sorunların gelecekte ortaya çıkaracağı kamusal yükler, bugün bütün toplumsal kesimlere nitelikli eğitim vermekten daha maliyetli olabilecektir.

Kaynakça

- Alesina, Alberto, Roberto Perotti. (1999). Budget Deficits and Budget Institutions. J. Poterba., ve J. von Hagen (Ed.) *Fiscal Institutions and Fiscal Performance* içinde, University of Chicago Press, Chicago, ss.13-36.
- Arestis Philip Malcolm C. Sawyer. (1997). Reasserting the Role of Keynesian Policies for the New Millennium. *Levy Economics Institute WP 207*.
- Berger, Johannes. (2000). Gelişmiş Kapitalist Toplumlarda Piyasa ve Devlet. M Kemal Aydın, (Çev.), *Bilgi (3)*, Sayı:2, ss. 125-148.
- Buchanan, James M. ve Richard E. Wagner. (2000). *Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes*. Liberty Fund Inc., USA.
- Büyükcan, Tufan. (2015). Dershanelerin Özel Okullara Dönüştürülmesi Sürecinde Türkiye’de Sınava Ekonomisi. *Eleştirel Pedagoji*, Sayı: 42 (Kasım-Aralık), s.67-73.
- Büyükcan, Tufan ve Ejder Yelken. (2015). Şehir Dışına Göç Eden Okullar: Eğitim Kampüsleri. *Eğitim Bilim Toplum*, Cilt: 13, Sayı: 49, ss.9-31.
- Carneiro, Pedro ve James J. Heckman. (2003). Human Capital Policy. *NBER Working Paper No: 9495*, <http://www.nber.org/papers/w9495.pdf> (Erişim: 15.01.2016).
- Dünya Bankası. (2013). *Türkiye’de Okullarda Mükemmeliyeti Teşvik Etmek*. Rapor No: 77722-TR, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/07/19/000445729_20130719125928/Rendered/PDF/777220REVISED000PUBLIC00Egitim0TURK.pdf (Erişim: 12.12.2015).
- Ekonomi Bakanlığı. (t.y.). Yatırım Teşvik Verisi. www.ekonomi.gov.tr (Erişim: 21.01.2016)
- Ekonomi Bakanlığı. (2013). Yatırım Teşvik Sistemi Yıllık Değerlendirme Raporu Haziran 2012-Haziran 2013. <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Yat%C4%B1r%C4%B1m/Yat%C4%B1r%C4%B1m%20Te%C5%9Fvik%20Sistemi/ekler/TesvikSistemiYillikRapor.pdf?lve> (Erişim 11.01.2016).
- Ercan, Fuat. (1999). 1980’lerde Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması: Küreselleşme ve Neoliberal Eğitim Politikaları. Fatma Gök (Der.) *75 Yılda Eğitim içinde*, İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, ss.23-38.
- ERG. (2012). Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinde Öngörülen Artış, Eğitim Sisteminin Geçirdiği Dönüşüme ve Kaliteli Eğitimin Gereklere Ne Ölçüde Yanıt Veriyor?. *ERG Politika Notu*, http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/MEB_Butce_2013_PolitikaNotu_SON.pdf (Erişim: 11.12.2015).
- ERG ve AÇEV. (2013). Erken Çocukluk Eğitimi ve 4+4+4 Düzenlemesi. http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ACEV.ERG_ECE_PolitikaRaporu.pdf (Erişim: 19.01.2016).
- Eser, H. Bahadır, Dilek Memişoğlu, Gökhan Özdamar. (2011). Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, ss.201-217.
- Eser, Uğur. (1997). Anayasal İktisat ya da Yeni Liberal Siyasal İktisat’ın Ekonomik Anayasa Önerisi. *Ekonomide Durum*, Bahar-Yaz, ss. 131-146.
- Gürkan, Gülşah, Fulya Koyuncu, Ayтуğ Şaşmaz, M. Alper Dinçer. (2014). Temel Eğitimin Kademelenendirilmesi Sürecinin İzlenmesi. TEGV ve ERG Yayını, İstanbul, http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/444.ArastirmaRaporu.04.03.14.WEB__0.pdf (Erişim: 20.01.2016).

- Her Üç Öğrenciden Biri takviye kurslarına başvurdu. (2015). Hürriyet gazetesi internet sayfası. (9 Ekim 2015). <http://www.hurriyet.com.tr/her-3-ogrenciden-biri-takviye-kurslarina-basvurdu-30271674> (Erişim: 21.01.2016).
- Ilon, Lynn. (1994). Structural Adjustment and Education: Adapting to a Growing Global Market. *International Journal of Educational Development*, Vol: 14, No: 2, pp.95-108.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). 10. Kalkınma Planı 2015 Yılı Programı. http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/24/2015_program%C4%B1_15_12_2014.pdf (Erişim: 27.01.2016).
- Keynes, John Maynard. (2008). Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi. (Çev.) Uğur Selçuk Akalın, Kaldeon Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Köse, Ayşen ve Aytuğ Şaşmaz. (2014). İlköğretim Kurumlarının Mali Yönetimi. MEB, UNICEF ve ERG Araştırma Raporu, <http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/MaliYonetimArastirmaRaporuTR.17.04.15.pdf> (Erişim: 19.12.2015).
- Lapavitsas, Costas (2008). Neoliberal Dönemde Anyolcu İktisat Kuramı. Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston (Ed.) Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki içinde, Yordam Kitap, İstanbul, ss.59-75.
- MacGregor, Susanne. (2008). Refah Devleti ve Neoliberalizm. Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston (ed.), Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston (Ed.), *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki içinde*, Yordam Kitap, İstanbul içinde, pp.236-247.
- MEB. (2009). MEB 2010-2014 Stratejik Planı. http://sgb.meb.gov.tr/Str_yon_planlama_V2/MEBStratejikPlan.pdf (Erişim: 24.01.2016).
- MEB. (2012). Eğitim Kampüsleri Ön Seçimli Ulusal Mimari Proje Yarışma Şartnamesi. http://iegb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/05092244_aitimkampslerinseimliulusalmimariprojeyarmaartnamesi.pdf, (Erişim:27.12.2015).
- MEB. (2014). 2015 Yılı Bütçe Sunuşu. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_12/23031518_btesunu.pdf (Erişim: 22.01.2016).
- MEB. (2015a). Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporu 2014. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/05123201_2014darefaalyetraporu.pdf (Erişim: 14.01.2015).
- MEB. (2015b). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2014/'15. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2014_2015.pdf (Erişim: 15.01.2016).
- MEB. (2015c). PISA 2012 Araştırması Nihai Ulusal Rapor. Duygu Anıl, Yeşim Özer Özkan, Ergül Demir (Haz.). http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=22 (Erişim: 17.01.2016).
- MEB. (2015d). Eğitim Öğretim Desteği Yerleştirme Sonuçlarına İlişkin Basın Açıklaması. <http://www.meb.gov.tr/egitim-ve-ogretim-destegi-yerlestirme-sonuclarina-iliskin-basin-aciklamasi/haber/9526/tr> (Erişim: 22.01.2016).
- MEB. (2015e). Genel Müdürümüz Sayın Ömer Faruk Yelkenci TRT Haber Canlı Yayınında Öğrencilere Verilen Eğitim Öğretim Desteği Hakkında Açıklamalarda Bulundu. <http://ookgm.meb.gov.tr/www/genel-mudurumuz-sayin-omer-faruk-yelkenci-trt-haber-canli-yayininda-ogrencilere-verilen-egitim-ve-ogretim-destegi-hakkinda-aciklamalarda-bulundu/icerik/655> (Erişim: 20.01.2016).
- MEB. (2015f). MEB 2015-2019 Stratejik Planı. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf (Erişim: 24.01.2016).

- MEB. (2015g). Özel Okullaşma Oranında % 41 Artış. MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü Haberler, <http://ookgm.meb.gov.tr/www/ozel-okullasma-oraninda-yuzde-41-artis/icerik/675> (Erişim: 21.01.2016).
- Munck, Ronaldo. (2008). Neoliberalizm ve Siyaset. Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston (Ed.) *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki içinde, Yordam Kitap, İstanbul, ss.106-122.*
- Musgrave, A. Richard ve Peggy B. Musgrave. (1989). *Public Finance in Theory and Practice*. 5th edition, McGraw-Hill Book, New York.
- OECD. (2011). Investing in High-quality Early Childhood Education and Care (ECEC). <http://www.oecd.org/education/school/48980282.pdf> (Erişim: 25.01.2016).
- OECD. (2012a). *Start Strong III: A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*. OECD Publishing.
- OECD. (2012b). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. OECD Publishing.
- OECD. (2013). *What Makes Schools Successful? Resources, Policies and Practises – Volume IV*. OECD Publishing, <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-iv.htm> (Erişim: 20.01.2016).
- OECD. (2015a). *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*. OECD Publishing, <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm> (Erişim: 19.01.2016).
- OECD. (2015b). *Education at a Glance Interim Report: Update of Employment and Educational Attainment Indicators*. OECD Publishing, <http://www.oecd.org/edu/EAG-Interim-report.pdf> (Erişim: 20.01.2016).
- OECD. (2015c). Enrolment in Childcare and Pre-school. *OECD Family Database*, http://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf (Erişim: 22.01.2016).
- Özer, Niyazi, Hasan Demirtaş, Fidel Ateş. (2015). Okulların Mali Durumlarına ve Bütçe Yönetiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Müdür Görüşleri. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, s.17-39.*
- Pierson, Christopher. (2000). *Modern Devlet*. Dilek Hattatoğlu (Çev.), Çivi yazıları, Ankara.
- Sen, Amartya. (1999). Özgürlükle Kalkınma. Yavuz Alogan (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, Sinan. (1987). *Kamu Ekonomisi Teorisi*. Teori Yayınları, Ankara.
- Sönmez, Sinan. (2011). Kapitalizm, Neoliberal Paradigma ve Küresel Kriz. Serdar Şahinkaya ve N.İlter Ertuğrul (Ed.) Bilsay Kuruç'a Armağan içinde, Mülkiyeliler Birliği Yayın No: 2011/2, Ankara, ss.1043-1062.
- Şirin, Selçuk R. ve Sinem Vatanartıran. (2014). PISA 2012 Değerlendirmesi: Türkiye İçin Veriye Dayalı Eğitim Reformu Önerileri. TÜSİAD ve TÖDER Yayını, Yayın No: TÜSİAD-T/2014-02/549, http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/TUSIAD-pisa-rapor-BASKI.pdf (Erişim: 20.12.2015).
- TOBB. (2015). Türkiye Eğitim Meclisi Sektör Raporu 2014. TOBB Yayınları No: 2015/244, <http://tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/T%C3%BCrkiye%20E%C4%9Fitim%20Meclis%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202014%20web.pdf> (Erişim: 28.01.2016).
- Tokatlıoğlu, Mircan Yıldız. (2005). Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri. Alfa Aktüel, İstanbul.
- TÜİK. (2015). Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2014. *TÜİK Haber Bülteni*, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18688> (Erişim: 28.01.2016).

- Yalman, Galip L. (2006).Kapitalizm ve Devlet: Kuram ve Hegemonya. Burak Ülman ve İsmet Akça (Haz.), *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar: Kemal Saybaşılı'ya Armağan*. Bağlam Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Yelken, Ejder ve Tufan Büyükcan. (2015).Gündemin Tuzağına Düşmeden Dershaneleri Tartışmak. Eğitim Bilim Toplum, Cilt: 13, Sayı: 50, ss.24-47.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY -BAŞKAN- Sayın konuşmacıya teşekkür ederiz.

Zamanında da kullandınız, zamanınızı güzel kullandınız. Onun için de, orijinal açıklamalarınız için de teşekkür ederiz.

Şu durumda tartışmayı açıyoruz konularımızı. Soruları olan arkadaşları cevaplandırmaya başlayalım. Sağdan.

Lütfen bütün söz isteyen arkadaşlarımız, kurumlarını ve titirlerini, adlarını, soyadlarını söylesinler, kayda geçiyor çünkü o sebeple.

Buyurun İzzettin bey.

SORU-CEVAP BÖLÜMÜ

PROF. DR. İZZETTİN ÖNDER- Teşekkür ederim, İzzettin Önder.

Ben, bütün konuşmacılara teşekkür ediyorum. Yakup Hocamın bir konuyu biraz daha düşünmesini müsaadelerine, takdirlerine sunuyorum. Güzel bir ifade sundular, kâr sıkışması dediler, değil ama ücret sıkışması. Fakat acaba şöyle düşünebilir miyiz?

Kâr sıkışması meselesi ücret sıkışmasını gündeme getirdi. Kâr sıkışması yaşanıyor çünkü bu organik olarak yaşanan bir olgudur. Bunu sizde tabiatıyla şey yapacaksınız. Finansal dönemde, aslında reel kârların üzerine bir de finans kârı binmiştir.

Dolayısıyla, finans kârı ve reel kâr sıkışması ücretleri sıkıştırmıştır. Bu bir güç ilişkisidir. Ücretler en zayıfı burada.

Acaba böyle düşünürseniz bilmem nasıl olur ve düşüncenize sunuyorum.

Şimdi efendim, Tufan Hocamın söyledikleriyle ilgili çok doğru buyurdunuz gerçekten. Bu içsel büyüme modeline çok önem verildi. Yani eğitime ağırlık verilerek içsel büyüme modeli, emeğin verimin artırılması meselesi. Ama bunu Yakup hocamın ödeviyle veya sunumuyla birleştirdiğimde eğitim harcamalarını biz başka şekilde düşünmemiz lazım kapitalist sistemin içerisinde, özelleştirilmesini de.

Eğitim harcamalarını artırdığımız zaman eğer emeğin verimliliği artıyor ise bunu dün de söylediğim gibi, Korkut hocamızın son çalışmasıyla birleştirdiğimizde emeğin verimliliği ile ücretler arasında makas, emek aleyhine açılıyor ise bu kârın birikimine gidiyor demektir.

Dolayısıyla, bütçedeki sosyal payları hesaplarken çok hassas bir varsayımla belki bunu da koymamız gerektiği kanaatini taşıyorum. Bunu tabii iki hocanın konuşmalarıyla birleştirmek istiyorum.

Şimdi son bir şey müsaadenizle. Ben, gerçekten Tufan Hocamın bu eğitimin artmış olmasına rağmen, zaman içinde, zaman şeysi olarak bakarsak eğitim harcamaları artmıştır. Bununla kandırma-yalım insanları. Türkiye eğer gerçekten büyümeye çalışan bir ülkeyse bu konumda burada bizim kesit analizi yapmamız, siz bunu yaptınız. Çok teşekkür ediyorum bunun için.

Dolayısıyla, diğer ülkeler açısından biz ne yapıyoruz? Onlardan daha geriyecek, onlardan daha hızlı kalkınmamız gerekiyor ise aslında bizim eğitim harcamaları artmıyor. Hatta eğitim harcamalarının zaman içindeki seyrini artması gereken oran ile fiili oran arasındaki yapılmamış şeyle ölçmemiz lazım. Orada negatif çıkar, sonuç ki çok doğru buyurdunuz onu hocam, o çok doğru bir tespiti bu yapmış olduğunuz tespit.

Bir şeyi müsaadenizle açarsanız mutlu olurum. Paranın çoğu öğretmen maaşına gidiyor buyurdunuz efendim. Sanıyorum doğrudur bu, siz araştırma yapmışsınız. Peki, eğitim harcaması dediğimizde zaten bunlar ya da laboratuardır, binadır ya da çok önemli, o da hizmetin üretilmesinde öğretmendir. Yani bugün eğer öğretmenlerimize biz haftada –hadi demeyeyim bile- ayda iki defa tiyatroya gidemeyecekse, günde bir veya iki gazete alamayacaksa, geçimini sağlamak için makul bir düşünme, okuma imkânı olmayacaksa, başka şey yapmayı düşünenecekse zaten ondan verim alamayız diye düşünmez misiniz siz de acaba?

Bu konuları bir açarsanız mutlu olurum Hocam.

Teşekkür ederim.

PROF. DR. MİRCAN TOKATLIOĞLU- Üç tebliğin sahiplerini de tebrik ediyorum. Çok yerinde konulara değinmişler. Sondan başlayarak ifade edeyim. Sadece ilk tebliğle ilgili soracağım ama bir sorum var.

Eğitim konusundaki tebliği sunan arkadaşlarım gerçekten Türkiye ile ilgili oldukça günümüzdeki tabloyu net bir şekilde ifade ettiler. Onlara teşekkür ediyorum.

Doçent Doktor Yakup Karabacak'ın tebliğine de teşekkür ediyorum. Benim sorum Sayın Servet Akyol ve Süleyman Ulutürk'ün tebliğleriyle ilgili.

Seçilmiş bazı Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal harcamaların gelişimiyle ilgili bilgiler verdiler. Küresel krizin ardından sosyal harcamalarda önce bir artış olduğu, daha sonra, 2010 yılından sonra ise bu harcamaların düşüş kaydedildiği ifade edildi. Özellikle mali konsolidasyon politikaları nedeniyle.

Ben sadece ufak bir konuya değinmek istiyorum. Tabii refah devleti analizi üzerinden açıklamalar ortaya kondu. Sadece analizde entegrasyon, yani Avrupa Birliği entegrasyon sürecinin üye ülkeleri –tabiri caizse- mecbur bıraktığı bir işte Euro, tek paranın ayakta kalabilmesi için sıkı maliye politikaları uygulaması sosyal harcamalardaki düşüşü beraberinde getiriyor. Özellikle bütçe açığı ve kamu borcu kriterleri. Tabii Avrupa Birliği o entegrasyon sürecine girerken, daha doğrusu Avrupa entegrasyon sürecinin başlangıcından itibaren tercih, emek yanlısı değil, sermaye yanlısı bir çerçeveye oturtulmuş durumda. Çünkü Avrupa dünyada küresel rekabette diğer ülkelere yetişebilmek, en azından ayakta kalabilmek için birleşmeyi, bütünleşmeyi tercih etti. Bu da tabii ki Avrupa bir refah devletinin doğduğu kıta olarak sosyal devlet, refah devleti anlayışında bir gerilemeyi beraberinde getirdi.

2010 sonrasındaki düşüşte tabii ki Avrupa Birliğinin kriz yönetiminin çok başarılı olmadığını, krizi iyi yönetebilmek için gerekli kurumların oluşturulmadığını söyleyebiliriz.

Yani bunlardan da kısaca ifade edilse daha açıklayıcı olmaz mıydı? Yani bunları analiz dışında tutmak belki tercihleriydi bilmiyorum ama. Hani mali konsolidasyon deyince de tek tek ülkelerin değil de, Avrupa Birliğinin entegrasyonu Euro'yu ayakta tutabilmek için uygulamak durumunda kaldığı politikalar. Bunları savunma anlamında değil ama yani entegrasyon daha ileri aşamaya taşınmıyor, ayakta kalabilmek için de bu tür uygulamalara yöneliyorlar. Bu Avrupalı yöneticilerin daha emeği de dikkate alan politikaları benimsemesi gerekiyor belki. Avrupa'dan bu yönde bir, daha doğrusu uygulanan politikaların bu yönde olmadığını da biliyoruz.

Teşekkür ederim.

PROF. DR. SACİT HADİ AKDEDE-Ben Sacit Hadi Akdede, Adnan Menderes Üniversitesinden.

Üç makaleyi de, üç tebliği de gerçekten hani çok beğendim, çok sevdim. Çok güzel çalışmalar yapmış arkadaşlar. Ben belki küçük bir katkı ve belki de hani bir iki soru sorayım her bir tebliğ için. Çok da vakti almadan.

İlk tebliğ için belki data, yani kullandığı veri çok uygun gibi göründü bana ama. Biz sayısal analiz, yani sadece tanımlayıcı istatistik vermekten öte o kırılmalarındaki eğitimi hesaplayabilmek için, yani 2009'da bir sıçrama var, orada her ülke için farklı farklı belki bir eğim var. Orada sosyal harcamalar fonksiyonu eğer oluşturulsaydı. Bu tabii ayrıştırılmış da olabilir. Toplulaştırılmış bir sosyal harcama da olabilirdi. Ama ayrıştırılmış bir sosyal harcama verisi, bunu etkileyen kriz, kişi başı işte gelir hangi ülkede, mesela belki geliri, yani kişi başına geliri yüksek olan ülkedeki sosyal harcamayla, kişi başına geliri görece biraz daha düşük olan mesela Yunanistan, İspanya, İtalya gibi ülkedeki sosyal harcama ya da mali konsolidasyonu ayrıştırabilirdik o zaman.

Sizin sonuç bildirgesinde söylediğiniz ekonomik koşullar ve refah sistemlerinin etkili olduğunu söylüyorsunuz, ama bu sizin araştırmanızda ayrıştırılmamış.

Ekonomik koşulları neyle ölçeceğiz? Bu somut olarak belirgin değil. Yani kişi başı gelir olabilirdi, başka bir ekonomik veri olabilirdi, işsizlik oranı olabilirdi, o ülkedeki başka bir ekonomik veri. Refah sistemleri dediğiniz sistem zaten kategorik bir sistem, onu sayıya dökemiyorsunuz, orada kukla değişkenler kullanmak gerekiyordu.

Ekonometrik analizi çok uygun bir yapı var. Benim size önerim bu tanımsal deskriptif çalışmayı ülke sayısını artırarak daha ekonomik, yani neden sonuç ilişkisine oturtmak ve bağımsız değişkenlerin, yani krizin etkisini gerçekten ölçebilmek. Çünkü bu sosyal harcamaları sadece etkileyen kriz değil. Ülkelerde bu sosyal harcamaların nedeni krizle beraber başka faktörlere de bağlı. Mali konsolidasyon belirleyen tek faktör kriz değil.

Dolayısıyla, krizin etkisini sizin aldığımız çalışmada sadece kriz gibi düşünürseniz etkisini fazlaştırmış olursunuz.

Bu birinci tebliğe ilişkindi. Ama bu tebliğ çok güzel, emek çok yoğun tebliğde ve emeğin yoğun olması bizim açımızdan olumlu bir şey.

İkinci tebliğde, Yakup Hocamın sunduğu tebliğde de. Buradaki temel sorun galiba fikir çok iyi, mali rant, mali sömürü bir anlamda hani çalışılıyor. Fakat sizin de söylediğiniz gibi sanırım Türkiye'deki bütçe bu ayrıştırmayı yapabilecek genel ayrıntı düzeyinde değil. Yani kimin kamu harcamasından ne kadar yararlanıyor, kim ne kadar vergi veriyor sorusunu mesela tevkifat üzerinden toplanan vergiler Türkiye'de gelir vergisi mükellefleri açısından bakalım. Çünkü vergiler sizin çalışmanızda ayrıştırılmış değil. Yani kurumlar vergisi var ama mesela gelir vergisinde de tevkifat üzerinden toplanan vergiler Türk vergi sisteminde yüzde 90'ı oluşturuyor. Bu tevkifatı da ayrıştıramıyoruz. Ne kadarı ücretlerden, ne kadarı bankalardaki stopajdan, ne kadarı kira gelirindeki stopajdan geliyor ayrıştırılmıyor. Türk vergi sistemi böyle bir ayrıştırmayı, daha doğrusu vergi sistemi sağlıyor da, datada yok, veride yok bu. Ve şehir bazında mükellef sayılarına ulaşılması, hangi sektörün ne kadar vergi verdiğinin bulunması ve ayrıştırılması. Maliye Bakanlığında bu datalar var mı? Onlara sorulması ve bundan mükellef sayılarıyla, yani kimden ne kadar vergi veriyorun biraz daha ayrıştırılarak çalıştırılması sonucu, mali sömürü belki daha net oluşabilir, daha net rakamlar ortaya çıkabilir. Ama fikir güzel.

İkincisi, Hocam bu konuda harcamalar belki ayrıştırılabilir. Yani düşük gelir gruplu insanların en çok faydalandığı harcamalar neler? Örneğin sağlık harcamaları diyelim. Sağlık harcamalarına fakir insanlar bile, yani devletin hastanelerinden bedava faydalanabiliyorsa bu hastanelerde, yani bu hizmette bir mali rant vardır. Çünkü siz vergi veremiyorsunuz diyelim, çok yoksulsunuz vergi vermiyorsunuz ama devletten bedava hizmet alıyorsunuz.

Bunların ayrıştırılması. Ben burada sadece provokatif bir örnek veriyorum. Yoksa çalışmayı çok sevdim, ama çok provokatif. Çok yoksul bir ailedesiniz, bedava eğitim hizmeti alıyorsunuz, eğitim sınıf atlamanın bir aracıdır. Dünyada da öyledir, Türkiye’de de öyledir. Bir köylü çocuğunun 15-20 sene sonra bir mühendis olması bu eğitimde sınıf atlamayı gündeme getirir. Ama aynı zamanda üçüncü makalede çok önemli bir konu var. Eğitimin özelleştirilmesi sonucu Türkiye’de eğitimde bir kümelenme ortaya çıkmıştır. Artık orta sınıf ve üst sınıflar çocuklarını özel okullarda okutuyorlar, devletin okullarındaki kalite düşmektedir. Bakın vize skorlarından görülmüyor.

Bu tür konular gerçekten güzel önemli konular ama ayrıştırılmış dataya ihtiyaç var hocam, daha ayrıştırılmış bir dataya ihtiyaç var. O belki güzel bir şey yapabilirdi.

Benim son konuşmacıya da şöyle bir yanıtım var. Bütün iyi öğretmenlerin kamuda çalışmak istemesi, özel sektördeki okullarda öğretmenlik yapan öğretmenlerin ise kamudaki öğretmenlerden çok daha düşük ücret aldığı belliyken, nasıl oluyor da özel okullardaki okullar daha iyi eğitim veriyor da orta sınıf çocuklarını özel okula göndermek istiyor.

Teşekkür ederim.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Teşekkür ederiz efendim.

PROF. DR. İSMAİL TATLIOĞLU- İsmail Tatlıoğlu Bahçeşehir Üniversitesi.

Yakup Karabacak güvenlik, adalet hizmetini sadece emek gelirlerinin faydalanmadığı hizmetler olarak belirtti. Bunun çok zorlama bir tanım olduğunu ve bilimsel bir metot şüpheliği gerektirirken sanki çalışmada bir inançtan hareket edilmiş, ona ulaşmayı amaçlayan bir metot kullanılmış gibi geldi. Bunu belirtmek istiyorum. Böyle bir kafamda böyle bir soru işareti oldu.

Eğitimle ilgili de bu özel sektör konusunun artışını aslında siyasal süreçte birlikte düşünmek lazım. Çünkü özellikle bu 4+4+4’ten sonra, 8’inci sınıftan sonra eğitim şöyle bir çatala geldi. Ya çocuğunuzu İmam Hatip Lisesinde okutacaksınız ya da özel bir okula vereceksiniz. Bunun dışında bir alternatif yok. Duvara dayanmış durumdasınız. Hatta okul yapmak isteyen hayırseverlere bile yani İmam Hatip Lisesi Okulu açma konusunda bir yönlendirme var.

Dolayısıyla siyasal iktidarın inisiyatifiyle birlikte bu özel sektördeki artışı değerlendirmek lazım. Bunu göz ardı edersek doğru sonuçlara ulaşamayız. Yani nüfus artışı ve nüfus artışının paralelinde ilk ve orta, özellikle orta ve lisedeki artış, bu Anadolu Liselerindeki artış oranı sınırlandırılmış durumda ve böyle bir süreç var.

Bunun orta sınıfın geliri arttı, çocuklarını daha iyi bir ikbal sağlamak amacıyla fedakârlık yapıyor gibi veya özel eğitimin kalitesiyle ilişkilendirmemek lazım. Bu tamamen özellikle son dönemde, tamamen bir siyasi erkin bir eğitim politikası ve bunun üzerinden sivil tercihler, eğitim tercihleri de bu şekilde geliyor diye düşünüyorum.

Hepinize de teşekkür ederim.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Teşekkürler efendim.

Başka soru soran olmadığına göre. Ha, bir kişi daha var, evet.

Lütfen mümkün olduğu kadar özet halinde.

YRD. DOÇ. DR. MUSA GÖK- Üç sunucumuza da değerli bilgiler için teşekkür ediyorum.

Bandırma 17 Eylül Üniversitesi Musa Gök.

Ben Yakup hocama bir soru sormak istiyorum. Bu tebliğ sonucundan anladığımıza göre işçi sınıfı mali sömürüye uğruyor gibi gözüküyor. Bu acaba bilinçli bir politika mı? Birinci sorum bu.

İkinci sorum da, bununla ilgili diğer ülkelerdeki sonuçlar ne? Bu sadece Türkiye'ye özgü bir sonuç mu?

Teşekkür ederim.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Teşekkürler.

Efendim, evet İlhami Bey buyurun.

PROF. DR. İLHAMİ SÖYLER-Hocam çok teşekkür ediyorum.

Affınıza ve sabrınıza sığınarak özellikle Servet hocamın, Yakup hocamın sunumlarında ve analizlerinden gerçekten ben son derece müstefit oldum. Ancak analizlerine, eğitimin kim tarafından finanse edileceği konusunu da dahil ederlerse, bundan sonraki çalışmalarında, zannediyorum daha sağlıklı bilgilere ulaşırız, daha sağlıklı değerlendirmelere ulaşırız diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Ayrıca zamanında bitirdiğiniz için yönetiminize de teşekkür ediyorum hocam.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Teşekkürler.

Efendim şimdi cevaplara geçiyoruz. Yine aynı söz veriş sıramıza göre baştan başlayarak buyurun Hocam.

ARŞ. GÖR. DR. SERVET AKSOY- CEVAP- Teşekkür ederim hocam.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Uzun olmasın lütfen.

ARŞ. GÖR. DR. SERVET AKSOY -CEVAP- İlk Mircan Hocamın katkısı ve sorusuna ilişkin. Hocam evet doğru söylüyor. Kriz sonrasında para politikası Avrupa Birliğinde Merkez Bankasına devredildiği için elde Maliye politikası kaldı. Mesele şu, bizim açımızdan önemli. Maliye politikası belki onun sonrasında mali konsolidasyona bırakıldı. Dolayısıyla, hükümetlerin elinde hareket halinde kalmadı. Bu ciddi bir sıkıntı. Biz bunu nereden görüyoruz? İşte Yunanistan ve diğer ülkelerdeki, yani troyka olarak adlandırılan IMF, Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Birliği Komisyonunun oluşturduğu politik ilişkide kurumlardan geliyor. Özellikle Yunanistan özelinde.

Şey dediniz de doğru, oraya belki bir veciz ifade ile açabiliriz. Emek yanlısı, sermaye yanlısı. Şöyle adlediliyor, Merkel'in üç tane rakamı çok sevdiği söyleniyor. Yanlış hatırlamıyorsam, 8, 25 ve 50. Dünya nüfusunun yüzde 8'i Avrupa'da, işte dünya üretiminin yüzde 25'ini yapıyoruz ama sosyal harcamaların yüzde 50'sini yapıyoruz. Dolayısıyla, sorunu bu olarak tanımlıyor.

İkinci olarak Sacit hocamın dediği, evet bir tanımlama çabası içindeyiz. Burada fakat temel derdimiz bizim aslında finansal kriz değil de, mali konsolidasyon üstünden sosyal harcamalara bakmak, buna bakarken de neden sonuç ilişkisini yakalamak. Yani finansal sektörün krizi kamu kesimini kurtarıcı yönünde, ama kamu kesiminin krizi kamu kesiminin krizi sonrasında, mali konsolidasyon çalışanlar ve toplumsal refah ilişkisi.

Ekonometrik ve analitik şeylere katılıyoruz. Kümelenme analizi yapmayı denedik, yetiştiremedik. Orada da niyetimiz var. Geliştirilmeye açık.

Teşekkür ediyorum katkılarımız için.

Teşekkür ediyorum Hocam.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Evet, buyurun.

DOÇ. DR. YAKUP KARABACAK- CEVAP- Evet, ben İzzettin hocama çok teşekkür ediyorum katkı ve yorumları için.

Evet, ülkemizdeki veriler bir kâr sıkışması olmadığını gösteriyor. Bir ücret sıkışması var, toplumsal ücret haddinde yüzde 5 gayri safi milli hâsılaya göre bir sıkışma söz konusu. Bu bir, evet sınıflar arası güç mücadelesinin bir yansıması. Fakat bunun bir sınırı var. Siz de takdir edersiniz ki, devlet hem emek gücünün, bir üretim aracı olarak emek gücünün yeniden üretimine harcama yapmak zorunda. Hem de dolaşım sürecinde ortaya çıkan eksik tüketimi ikame etmek zorunda. Bunun için ücretleri, sosyal ücretleri belli bir haddin altına düşüremez. Bu dolaşım sürecindeki krizi böyle çözdükten sonra ancak çalışmanın sosyal kâr boyutu da onu gösteriyor. Sermaye birikiminin kolaylaşması ve artması, sermaye birikiminin kâr oranlarının düşme eğilimine karşı, karşı bir araç olarak bunu kullanmış oluyor diye düşünüyorum.

Tabii ayrıntıları ayrıca sizleri dinlemek isterim.

Sacit hocama önerileri için teşekkür ederim. Biz gelir vergisini muhtasar beyanname özetlerinden kimin ne ödediğini görebiliyoruz aslında. Yani ücret gelirleri ne ödüyor, diğerleri ne ödüyor diye görebiliyoruz.

Geçmiş yıllarda Maliye Bakanlığı, ücretli kesimin ödediği vergi istatistiklerini de yayınlıyordu, vergi yüklerini de yayınlıyordu. O bende var, onlara da baktım bu çalışma içerisinde. Son yıllarda bunu yayınlamaktan vazgeçmiş durumda.

Biz ücret gelirlerini gelir içindeki ücretlerin payı katsayısıyla, gelir vergisini de dikkate alarak hocam, ayırtırdık. Yani sınıflar arası gelir vergisi bölüştürüldü. Bu ne kadar gerçeği yansıtıyor tartışılabilir. Ama burada bir katsayıyla bunu yapmış olduk.

Dolayısıyla, bunu dikkate aldım diye düşünüyorum.

Tabii bizim bütçenin kümülatif yapısına baktığımız için sizin önerileriniz için daha ayrıntılı verilere ihtiyaç var. Yani kamuya ilişkin daha çok dataya ihtiyaç var. İnşallah ileriki çalışmalarda bu yönde çaba göstermeyi düşünüyorum.

Önerileriniz için çok teşekkür ederim.

İsmail hocamın, bugün hocalarımdan gidiyorum. Şerafettin hoca benim doktoradan hocam, İzzettin hocam öyle, hocam da doçentlik jürimde İsmail hocam. Teşekkür ederim.

Evet, adalet ve güvenlik hizmetlerinden toplumun tümü yararlanıyor mu meselesini düşünebiliriz, tartışabiliriz. Buradaki literatür böyle hocam. Yani ben bunu değiştirmek istemedim. Buradaki bakış açısı böyle. Taa Marks'ın kapitalinden bu tür harcamaların düzenin esenliği ve kârlılığı için yapılan. Bu düzenin esenliği için. Yani düzeni ayakta tutmak için yapılan harcamalar olarak Fivefix olarak veya O'connorcu bir yaklaşımla bu bir sistemin genel gideriymiş gibi değerlendirildiği için böyle gruplandırmak durumunda kaldım.

Dikkatleri için teşekkürlerimi sunuyorum.

Burada bir mali sömürü, Okanaracı anlamda mali sömürü sonucuna ulaşabiliriz elbette ama çalışmanın belki en kritik eksiklerinden biri o. Veya Musgrave'nin bütçe yaklaşımı, bütçe yansımaları çerçevesinde düşünebiliriz ama onlar hep bireysel çerçeveden bakan. Yani toplumu bireyler oluştururdu bakan bir şey. Burada sınıflar oluştururdu bakan bir yaklaşım var.

Bu nedenle çalışmada vergi yansımaları dikkate alınmıyor hocam. Dolayısıyla hani kümülatif bir sonuca o anlamda ulaşamıyor. Çünkü vergi yansımalarında B3 grubundan olan yansımaları, T3 grubundan olan yansımaları da dikkate alacak olursak durum tamamen daha vahim bir hale gelmiş oluyor.

Ben, sadece var olan bütçedeki rakamları, gelir ve gider kalemlerini ayırıştırarak, literatürdeki çizilen çerçeveye uygun olarak ortaya koymaya çalıştım.

Sonuçlardan ben sevinmedim benim dünya tercihim nedeniyle, bakış açım nedeniyle. Sevinenler olması lazım. Çünkü Türkiye'de refah devleti tam da istendiği gibi kurgulanabilmiş durumda. Yani işçi sınıfı kendi yararlandığı, kendi yeniden üretimi için yararlandığı harcamaları, kamu hizmetlerini, kendisi kendine finanse ediyor ve hatta fazla da veriyor.

Dolayısıyla, o bütün liberal, neoliberal yaklaşımların ileri sürdüğü devlet hantaldır, efendim refah devleti kaynak kullanımında etkinsizlik yaratıyor vesaire gibi şeylerin hepsi bence ampirik bir destekten yoksun kalmış diye düşünüyorum.

Sabırlarınız için teşekkürler, sağ olun.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY BAŞKAN- Teşekkür ederiz.

Buyurun efendim.

TUFAN BÜYÜKCAN-CEVAP- Teşekkür ederim görüşleriniz için.

Öncelikle İzzettin hocam. Haklısınız belki orada yanlış söyledim. O öğretmen maaşları işte o eğitim harcamalarının yüzde 80'i öğretmen maaşlarına gidiyor derken, bunu çok yüksek alıyorlar anlamında eleştirel olarak söylemedim. Şunu kastetmek istemiştik. Ya devlet sadece vermek zorunda olduğunu vermeye çalışıyor. O da öğretmen maaşı, hatta onu bile biliyorsunuz kategorileştiriyor, ücretli öğretmen falan gibi farklı statülerde çalıştırıyor. Orada bir sıkıntı olduğunu, evet yani bariz bir sıkıntı var biliyorum. Maaşları da çok düşük haklısınız.

Sacit hocamın söylediği bir şey vardı. Evet, öğretmenler işte daha düşük ücret alıyor özel sektörde falan ama burada niye daha çok başarı var. Onun bir-iki tane sebebi var hocam. Birincisi, okullar

arası imkânlar farklı. Yani kamu okullarıyla özel okullar arasında gerçekten imkânlar farklı. Ama onun daha da arkasında yatan o başarının asıl mevzu, özel okullarda okuyan çocukların kültürel ve sosyal sermaye açısından diğerlerinden daha avantajlı olması. Yani aileleri eğitilmiş, daha çok geziyorlar, çevreleri geniş, daha doğru kararlar verebiliyorlar. Ve eğitim için çok daha fazla çaba harcıyorlar. Yani bu tarz şeyler var ardında, başarılı olmasının ardında.

İsmail hocam haklısınız, yani o İmam Hatiplerin açılıyor, açılmış olması ve velilerin önemli bir kısmının, yani çocuğumu İmam Hatibe yollamak zorunda mıyım diye bakıyor olması, özel okullara kayış üzerinde kesinlikle bir etkisi vardır. Ama tabii yine de şeyi, yani aynı dönemde Anadolu Liseleri de var ve onun için de uğraşabilir veliler. Ama etkisi olduğunu kabul ediyorum. Ama bu metin açısından onu yansıtma ve ölçme şansımız çok fazla yok. Yani şu an için ona ilişkin sendikalar dâhil ben bir şey görmedim. Yani ne kadarlık bir etkisi var. Ama sizin tespitinize katılıyorum, ben de farklı düşünmüyorum yani.

İlhami hocama son şeyi, yani eğitimi kim finanse etmeli? Eğitimi, kamu nitelikli bir eğitimi finanse etmeli. Nitelikli ve ücretsiz bir eğitimi finansa etmeli. Yani bu dünyada da böyle aslında, yani Amerika'da da öyle. Yani birçok, Türkiye'deki birçok insan şey zannediyor olabilir.

-(Salondan müdahale)

TUFAN BÜYÜKCAN -CEVAP- Yok ben ilk 12 yıl için söylüyorum. Yüksek öğretime ilişkin farklı tercihler var. Yani benim kişisel tercihim tabii ki onu da kamu finanse etmeli. Ama süreç farklı yönde işliyor, biliyorum yani. İngiltere'de 2-3 sene önce harçlar inanılmaz bir şekilde artırıldı, Almanya'da harçlar gelmedi ama gelmesi için bir zemin oluşturuldu, okullara bıraktılar mesela. Okullar harç koyabilir bir müddet sonra. Biliyorum öyle bir gidiş olduğunu. Ama ilk 12 yıl için kesinlikle söylüyorum kamu nitelikli ve ücretsiz bir eğitimi herkese sunmalı. Amerika'da da sunuyor, her yerde sunuyor ve Türkiye'de birçok insanın sandığı gibi Batıda özel okullaşma oranı çok yüksek falan değil. Yani böyle bir şey yok. Ben o rakamlara da bakmıştım daha önceki bir çalışmamda. Öyle yüzde 8, 9 civarında şey var, özel okullaşma var. Onların da önemli bir kısmı o eski Katolik okulları falan.

-(Salondan müdahale)

TUFAN BÜYÜKCAN -CEVAP- Evet evet, yani varsa da insanlar bizdeki gibi, orta sınıf oraya gitmek zorunda hissetmiyor. Yani kamu okuluna gönül rahatlığıyla çocuğunu verebiliyor. Çok isteyip de özel olarak oraya verenler dışında.

Teşekkür ederim.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY -BAŞKAN- Efendim çok çok teşekkür ederiz sabırla dinlediniz, hepsini alkışlıyoruz.

Bütün meslektaşlarıma teşekkür ediyorum.

Gelecek günlerimiz de böyle geçsin, hayırlı uğurlu olsun, sağlıklı kalın efendim.

(Plaket töreni)

